

**Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»**

Кафедра сімейної та спеціальної педагогіки і психології

Ірина БУЖИНА

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

до дисципліни «СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА»

для здобувачів освіти першого освітнього рівня вищої освіти (бакалавр)
спеціальності 012 Логопедія

Одеса – 2022

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради **Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол 6 від 29 грудня 2022 року).**

Бужина І. В. Навчальний посібник до дисципліни «Сімейна педагогіка» для здобувачів освіти першого освітнього рівня (бакалавр) вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна педагогіка (Додаткова спеціальність: Логопедія). Одеса, Університет Ушинського, 2022. 101 с.

Рецензенти:

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук Національного університету «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка» С. В. Грищенко;

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, ДНВЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України В. В. Олійник

ПЕРЕДМОВА

Дисципліні «Сімейна педагогіка» відводиться особлива роль у формуванні особистості майбутнього вихователя дошкільного закладу (Логопеда), оскільки мета цієї дисципліни - сформувати у студентів наукові поняття про теорію і методику виховання, її цілі та завдання; допомогти їм в оволодінні основними теоретичними знаннями та практичними вміннями щодо виховання особистості в сім'ї та навчити їх застосовувати ці знання і вміння в майбутній професійній діяльності.

Педагогічне вивчення проблем виховання дітей у сім'ї – справа надзвичайно актуальна і досить складна. Понятійний апарат, сутність явища, особливості, закономірності сімейного виховання, стан поглядів народної й наукової педагогіки, взаємозв'язок та взаємовплив світоглядних позицій, етнічне, соціокультурне, кроскультурне та полікультурне світосприйняття сім'ї вимагає об'єднання наукових зусиль філософів, істориків, педагогів, психологів, демографів для подальшого розвитку ідей сімейної педагогіки. Наука про сімейне виховання – відносно нова галузь знань про виховання дітей у сім'ї і її подальший розвиток залежить від багатої спадщини минулого, вивчення її історії, першоджерел, маловідомих праць як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Сім'я – це середовище для повноцінного життя і розвитку кожної особистості. Ця ідея підкріплена Конвенцією ООН про права дитини, яка проголошує права дитини на проживання в родині, так як саме родина – це безпосереднє соціальне середовище, що має максимальні можливості порівняно з іншими соціальними інститутами, для поступового залучення до соціальних та емоційних цінностей, до виконання соціальних ролей, становлення соціальної та емоційної компетентності особистості. Навчальна дисципліна «Сімейна педагогіка» розкриває сучасні наукові уявлення про педагогіку сімейного виховання, доцільні шляхи і засоби

сімейного виховання дітей. Предметом вивчення навчальної дисципліни є методи, форми та засоби сімейного виховання, особливості виховання дітей у родині.

Стан суспільства, оновлення усіх сфер його соціального та духовного життя, модернізація системи вищої освіти України передбачають якісно нову підготовку педагога ХХІ століття у галузі дошкільної освіти.

Сучасний вихователь дітей дошкільного віку – це професіонал, який орієнтується у наукових досягненнях, в інноваціях, володіє різними технологіями розвитку, навчання і виховання дітей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самомоделювання у різних сферах життєдіяльності, в тому числі і професійній. Необхідність покращення теоретичної і практичної підготовки студентів в педагогічних закладах вищої освіти зумовлена реформуванням змісту дошкільної освіти, поглядом на дитину, як найвищу цінність, що орієнтує вихователів використовувати у педагогічній практиці нові методи, засоби, технології навчання і виховання.

Кожен педагог відповідно до своїх посадових обов'язків зобов'язаний здійснювати пропедевтичну та психолого-педагогічну роботу з родиною, а за необхідності надавати професійну допомогу сім'ям. Якість цієї роботи може значно підвищитись за умов оволодіння майбутнім фахівцем необхідними знаннями та відповідними навичками.

Навчальна дисципліна «Сімейна педагогіка» розкриває сучасні наукові уявлення про сім'ю, як первинне середовище соціалізації особистості, зорієнтована на забезпечення студентів знаннями про специфіку сімейного виховання, роль батьків та інших членів родини у формуванні особистості дитини, особливості статевої ідентифікації хлопчиків і дівчаток та врахування гендерного аспекту у сімейному вихованні; методи і засоби педагогічного впливу батьків на дітей та доцільність їх використання; шляхи та методи попередження і усунення сімейних конфліктів; сучасні

методи вивчення сім'ї та досвіду сімейного виховання; причини, що породжують недоліки сімейного виховання та шляхи підвищення педагогічної культури батьків.

Вивчення навчальної дисципліни дає можливість розширити знання студентів з питань сімейного виховання, підготувати їх до свідомого виконання батьківських функцій та вміння працювати з батьками з метою підвищення їх педагогічної культури, формувати правильне та відповідальне ставлення до виховання дітей, попередження та уникнення можливих помилок і недоліків у процесі сімейного виховання.

Зміст і завдання курсу полягає в тому, щоб допомогти вихователю у формуванні справді єдиного і повноцінного соціального середовища для щасливого життя і правильного виховання кожної дитини. При цьому під повноцінним соціальним середовищем слід розуміти не тільки зовнішнє, організаційні умови, а й єдині норми та стилі спілкування дорослих з дитиною, гуманне ставлення до малюка, повага до його потреб у спілкуванні з дорослими і товаришами, в цікавих іграх і спостереженнях, предметно практичній діяльності, а також у схваленні, позитивній оцінці батьками і вихователями своєї особистості в цілому і конкретних вчинків або дій. Повага до особи дитини, особистісний підхід передбачає також чуйне, бережливе ставлення батьків і вихователів до її інтересів, здібностей і нахилів, які починають виявлятися уже в дошкільні роки, обов'язкове врахування вихователями умов життя дитини в сім'ї.

Викладання курсу «Сімейна педагогіка» передбачає лекції та практичні заняття, які забезпечують формування ґрунтовних знань основ сімейного виховання. Ефективною формою навчальної діяльності студентів є практичні заняття, успішність проведення яких сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, розвитку навичок практичної діяльності, дає можливість обмінюватись думками, порівнювати різні точки зору, робити висновки, систематизувати та узагальнювати отриману інформацію.

У навчальному посібнику розкривається загальна логіка вивчення і проведення практичних занять: тема, мета, план, рекомендована література, завдання для самостійної роботи, запитання для самоконтролю, а також методичні вказівки, які допоможуть майбутнім вихователям більш ґрунтовно засвоїти навчальний матеріал. Представлені завдання для модульного і семестрового контролю дають можливість визначити рівень оволодіння студентами навчальним матеріалом, сприяють його систематизації, а також виявити прогалини у знаннях, уміннях, навичках та забезпечать їх своєчасне коригування.

Значна увага у процесі опанування навчальної дисципліни приділяється питанням самостійної підготовки майбутніх фахівців, у ході якої опрацьовується додаткова література, виконуються практичні завдання, реферати, курсові роботи, створюються презентації, наукові проекти. Така побудова курсу надає можливість студентам повноцінно оволодіти компетентностями щодо вирішення проблем сім'ї та сімейного виховання.

Навчальний посібник призначений для якісної підготовки до практичних занять та виконання самостійної роботи з дисципліни «Сімейна педагогіка» для студентів спеціальності 012 Дошкільна освіта.

ЗАГАЛЬНИЙ ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Метаюю навчальної дисципліни «Сімейна педагогіка» є формування у студентів системного уявлення про сім'ю як середовище розвитку і виховання; формування професійних вмій педагога використовувати знання педагогіки сім'ї для аналізу її виховної функції та планування і організації педагогічної взаємодії дошкільного закладу і сім'ї спрямованої на різнобічний розвиток дитини дошкільного віку.

Передумови для вивчення дисципліни: для вивчення навчальної дисципліни «Сімейна педагогіка» студенти мають опанувати знання з таких навчальних дисциплін, як «Філософія», «Етика», «Психологія», «Методика викладання фахових дисциплін».

Очікувані програмні результати навчання:

ПРН 11. Використовує вміння і навички для збереження та зміцнення психофізичного і соціального здоров'я дітей.

ПРН 12. Володіє вміннями і навичками, необхідними для реалізації Базового компонента дошкільної освіти та чинних освітніх програм; визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.

ПРН 17. Вміє використовувати сучасні кваліметричні методики діагностування дітей дошкільного віку: обдарованих дітей, дітей, які розвиваються в нормі, дітей з особливими потребами; оцінювати особистісні досягнення кожної дитини; враховує індивідуальні відмінності дітей та розробляти дитино-центричні творчо-розвивальні, освітньо-розвивальні, корекційно-розвивальні та інші адресно спрямовані технології і методики.

ПРН 18. Застосовує весь спектр психолого-педагогічних заходів,

засобів і педагогічних впливів для реалізації завдань національного, духовного, фізичного, морального, розумового, правового, трудового, екологічного, економічного, гендерного, статевого, міжкультурного, естетичного виховання дітей раннього і дошкільного віку.

Очікувані результати навчання дисципліни:

Здобувач вищої освіти:

- знає зміст понять «сімейна педагогіка», «сімейне виховання», «сім'я як соціальна інституція виховання», «сім'я як основна первинна соціальна група»;

- описує функції сім'ї як соціальної інституції, типології структурні характеристики та тенденції сучасного розвитку;

- називає завдання і цілі вихователя дошкільного закладу в контексті роботи з дитиною та як її представником;

- ідентифікує сучасні теорії розвитку, співвідношення генетичного та контексту розвитку, механізми статевої соціалізації та підготовки до сім'ї;

- визначає фактори сприятливі і несприятливі для розвитку сім'ї як первинної групи і середовища для соціалізації дитини;

- розуміє можливості і правовий простір реагування вчителя на порушення прав дитини, обов'язки вихователя під час безпосередньої роботи з батьками;

- знає особливості взаємодії дошкільних закладів і сім'ї.

Здобувач вищої освіти вміє:

- застосовувати знання про особливості сімейного виховання до аналізу її практики через призму діяльності вихователя;

- проводити аналіз і діагностувати рівень функціонування сім'ї як виховної інституції, профілактичної роботи з проблемами сімейного виховання і соціалізації;

- надавати допомогу родині у розробці і осмисленні завдань форм та методів сімейного виховання;

- зіставляти концепції сімейної педагогіки і аналізувати їх власне бачення;
- характеризувати методи та форми взаємодії вихователя з сім'єю, врахування особливостей сімейного виховання;
- використовувати знання про роль сім'ї у розвитку психічних, соціальних та моральних якостей дитини для проектування взаємодії вихователя із сім'єю;
- використовувати знання про стратегії розвитку сімейного середовища, життєвий цикл сім'ї у контексті її виховної функції;
- аналізувати власний досвід, пріоритети і стереотипи сімейного виховання на предмет його осмислення і подальшого розвитку.

Інтегральна компетентність: Здатність самостійно і комплексно розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку із застосуванням теорії і методики дошкільної освіти в типових і невизначених умовах системи дошкільної освіти.

Загальні компетентності:

КЗ-3. Здатність ідентифікувати, формулювати та розв'язувати проблеми.

Спеціальні компетентності (фахові) :

ФК-2. Здатність до розвитку допитливості, пізнавальної мотивації, пізнавальних дій у дітей раннього і дошкільного віку.

ФК-3. Здатність до розвитку перцептивних, мнемічних процесів, різних форм мислення та свідомості у дітей раннього і дошкільного віку.

Міждисциплінарні зв'язки. Сімейна педагогіка тісно пов'язана з психологією, філософією, соціологією, етикою, знання яких сприяє опануванню дисципліни.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Програма навчальної дисципліни

МОДУЛЬ 1. СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА ТА ПЕДАГОГІКА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ.

Тема 1. Сімейна педагогіка як складова системи педагогічних знань.

Сім'я – основний соціальний інститут виховання особистості. Визначення сім'ї. Поняття про сім'ю як малу соціальну групу. Характеристика сім'ї як групи, особливості її структури. Механізми стабілізації і розвитку. Сім'я як самодостатня соціальна група – особливості її діалогу і взаємодії з зовнішнім середовищем, традиції як фактор розвитку. Специфіка процесів групо творення у сім'ї. Основні аспекти і завдання діяльності вихователя пов'язані з родиною дитини та сімейним вихованням. Особливості та перспективи розвитку сучасної сім'ї та родинного простору

Тема 2. Функції та типологія сучасної сім'ї.

Функції сім'ї: матеріально-економічна, житлово-побутова, репродуктивна, комунікативна, психологічного захисту, виховна, рекреативна. Функція психологічного захисту у сучасній сім'ї в залежності від соціального статусу. Особи, що беруть на себе функції. Взаємообумовленість функцій сім'ї і суспільства. Сімейні підсистеми трирівневої і дворівневої сім'ї. Типи сімей залежно від виконуваних ними функцій. Типології сім'ї на основі особливостей спілкування і міжособистісних стосунків та на основі типових наслідків впливу на формування соціальних навичок дитини.

Тема 3. Психолого-педагогічний простір сім'ї і дошкільний заклад.

Механізми та теорії статевого розвитку. Вплив сім'ї на статевий розвиток дитини. Гендерні ролі. Любов як основа сімейних взаємин, теорії любові. Особливості молодшої сім'ї у контексті виховання дітей дошкільного віку. Особливості спілкування і розвитку дітей дошкільного віку за критерієм статі. Підготовка дитини до позитивних міжособистісних стосунків у дошкільному закладі.

Тема 4. Сутність і технології сімейного виховання.

Теорії походження виховання у контексті функцій сім'ї. Сім'я як мікросистема соціалізації. Механізми соціалізації та індивідуалізації. Технології виховання як соціального регулювання поведінки і діяльності: лише через покарання, чітко обумовлену систему заохочень і покарань, неурегульованого застосування заохочень і покарань, лише шляхом заохочення. Технології виховання як соціального розвитку шляхом когнітивної інтерпретації: система обов'язкових для всіх правил, дисонанс або діалог різних підсистем правил, гнучкі правила, правила, що укладаються спільно. Технології гуманістичного виховання, як створення умов для розвитку.

Т

Особливості самоорганізації змісту, принципів, форм та методів сімейного виховання. Класифікація та характеристика методів виховання: формування свідомості і розвиток когнітивного досвіду; формування вмінь, навиків і досвіду діяльності, спілкування та самопізнання; формування навиків самоконтролю і стимулювання поведінки та діяльності. Традиції, практика і засоби сімейного виховання у історико-культурному вимірі українців.

З

м

і

с

т

Тема 6. Спілкування у соціальному просторі сім'ї. Порушення взаємодії.

Особливості спілкування у сім'ї. Рівні і стилі батьківського спілкування: авторитетний, авторитарний, ліберальний, демократичний. Позитиви і негативи стилів. Порушення взаємодії у сімейному середовищі виховання, його основні напрями гіперпротекція, гіпопротекція, емоційне відторгнення, умови жорсткого ставлення до дитини, виховання в дусі високої моральної відповідальності. Порушення взаємодії у сім'ї. Конфлікти у сім'ї, основні причини і способи розв'язання.

Тема 7. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у організаційно педагогічній діяльності вихователя.

Робота із батьками як складова професійної діяльності вихователя дошкільного закладу. Форми методи роботи вихователя із батьками. Планування роботи з урахуванням віку та індивідуальних особливостей дитини і її родини.

МОДУЛЬ 1. СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА ТА ПЕДАГОГІКА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ У КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ВИХОВАТЕЛЯ

Тема 1. Сімейна педагогіка як складова системи педагогічних знань.

Сім'я – основний соціальний інститут виховання особистості. Визначення сім'ї. Поняття про сім'ю як малу соціальну групу. Характеристика сім'ї як групи, особливості її структури. Механізми стабілізації і розвитку. Сім'я як самодостатня соціальна група – особливості її діалогу і взаємодії з зовнішнім середовищем, традиції як фактор розвитку. Специфіка процесів групо творення у сім'ї. Основні аспекти і завдання

діяльності вихователя пов'язані з родиною дитини та сімейним вихованням. Особливості та перспективи розвитку сучасної сім'ї та родинного простору

Сімейна педагогіка є галуззю педагогічної науки, яка традиційно, головним інститутом виховання дитини розглядає сім'ю. В сучасних умовах соціалізація дитини в сім'ї утруднена у зв'язку з впливом на дитину несприятливих факторів, які породжені в Україні кризою сімейних стосунків. Причинами цього явища є велика кількість розлучень, зменшення народжуваності дітей, малодітність сімей, девіантна поведінка дітей і батьків, активізація негативного середовища неспроможних сімей, батьки перестали бути зразком для своїх дітей у наслідуванні і копіюванні досвіду взаємин чоловіка і дружини, батьків та дітей і т.п. Названі причини актуалізують необхідність удосконалення процесу сімейного виховання як складової процесу соціалізації.

Педагогіка сімейного виховання – порівняно молода галузь у системі педагогічного знання. Хоча ідеї сімейного виховання, ролі батьків й інших родичів у цьому процесі філософсько-педагогічна думка накопичувала з давніх часів, однак виділення цієї дисципліни в окрему науку почалося лише з другої половини ХІХ століття.

Сучасний етап становлення педагогіки сімейного виховання як наукової галузі супроводжується появою численних навчальних посібників з дисципліни для вищої школи, досить різноманітних за змістом і структурою (О. Зверєва, А. Ганічева, Б. Ковбас, В.Костів, Т. Кулікова А. Кузьмінський, В. Омеляненко, А. Марушкевич, П. Щербань та ін.).

У зв'язку з цим важливого значення набувають дослідження щодо узагальнення накопиченого знання, переосмислення історичних надбань, виокремлення тенденцій розвитку науки. Історичне підґрунтя педагогіки сімейного виховання становлять праці видатних філософів, педагогів, психологів, серед яких Я.А. Коменський, Дж. Локк, Ж.–Ж. Руссо, Й.Г.

Песталоцці, О.В. Духнович, К.Д. Ушинський, П.Ф. Каптерев, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та ін.

Важливим періодом становлення педагогіки сімейного виховання як науки є кінець XIX – початок XX століття. Глобальні економічні та культурні зміни, демократизація суспільства спричинили в цей період появу суперечливих тенденцій у розвитку суспільних і міжособистісних стосунків, трансформацію сімей європейського типу, втрату ними окремих функцій, зміну моральних сімейних цінностей. У той час набувають популярності теорія про відмирання традиційної форми моногамної сім'ї, з'являються спроби експериментування у сфері шлюбних стосунків та позасімейного виховання. У перші роки радянської влади заперечуються надбання дореволюційної педагогіки у галузі родинного виховання.

Демократичні зміни у характері сімейних стосунків радянських сімей (середина XX ст.) поступово намічають перехід від патріархальної до сім'ї перехідного періоду. Відбувається переоцінка та відродження дореволюційної педагогічної спадщини теорії і практики сімейного виховання, зростає науковий інтерес до родинного виховання, з'являються розробки нових підходів до його організації, шляхів взаємодії суспільних і сімейних форм виховання. Збагачується практика співробітництва сім'ї і школи: батьківські збори, батьківські комітети тощо. Проте позитивний ефект вищезазначених процесів знижується за рахунок домінування державної політики перетворення сімейного виховання на суспільне.

На початку 60-х років XX ст. продовжуються зміни у сімейному побуті і шлюбних стосунках: боротьба за сімейне лідерство, зміна змісту різних функцій сім'ї та її діяльній основи, збільшення розлучень. Триває процес перетворення складних багатопокілних патріархальних та сімей проміжного типу в нуклеарні, біархатні, малодітні (Л.В. Волинська, В.М. Дружинін, А.Й. Капська, І.О. Трухін та ін.).

В останні десятиліття ХХ ст. у суспільстві зростає популярність сім'ї як виховного інституту. Переосмислення значення родинного виховання у житті кожної людини, відродження здобутків народної сімейної педагогіки на межі третього тисячоліття дозволили створити нову філософію взаємодії сім'ї та суспільних інститутів. В її основі – ідея про пріоритетність сімейного виховання, відповідальність батьків за виховання дітей та допоміжну, доповнюючу роль соціальних установ у цьому процесі. Педагогічна література з проблем сімейного виховання цього періоду містить глибокий аналіз народної системи українського родинного виховання, що складалась віками (М.Г. Стельмахович, П.М. Щербань).

Народна педагогіка залишається невичерпним джерелом розвитку педагогіки сімейного виховання. Історія розвитку людства, окремих держав, кожного народу характеризується певними поглядами на виховання дітей, можливостями здійснення освітнього процесу підростаючих поколінь. Відомі різні теоретичні і практичні підходи до організації процесу виховання дітей: в одних підкреслювались переваги суспільного виховання, раннього вилучення дитини з сім'ї, в інших – надавалась пріоритетність сімейному вихованню, у третіх – визнавалась необхідність поєднання виховних впливів на дитину сім'ї та суспільних виховних інститутів.

Теоретичну основу педагогіки сімейного виховання складає загальна педагогіка. Враховуючи, що предметом дослідження загальної педагогіки є процес виховання людини, педагогіка сімейного виховання вивчає закономірності і особливості останнього в окремій соціальній підсистемі суспільства – сім'ї.

Специфіка предмета дослідження визначає головні завдання дисципліни, а саме:

- 1) розробка теоретичних основ сімейного виховання;
- 2) обґрунтування співвідношення сімейного і суспільного виховання, розробка технологій ефективної взаємодії професійних педагогів і батьків;

3) пошук ефективних форм, методів, засобів підвищення педагогічної культури батьків;

4) дослідження шляхів упровадження наукових досягнень у практику сімейного виховання.

На сучасному етапі розвитку науки відбувається систематизація теоретичних та практичних надбань у цій галузі, подальша розробка понятійного апарату, удосконалення методів дослідження.

Поступово формується, розвивається понятійний апарат педагогіки сімейного виховання. Крім загальноприйнятих педагогічних термінів: процес сімейного виховання, його закономірності, принципи, напрями, зміст, методи, засоби, у підручниках і посібниках розглядаються поняття „виховний (педагогічний) потенціал сім'ї” (Б. Ковбас, В. Костів, Т. Кулікова); „педагогічна культура батьків” (Т. Кулікова, А. Марушкевич, П. Щербань); „культура сімейного спілкування” (Т. Кулікова, А. Марушкевич, П. Щербань, В. Семиченко, В. Заслуженюк); „батьківський авторитет”; „батьківська влада”; „батьківська любов”; „оптимальна батьківська позиція” (А. Захаров, А. Співаковська); моделі неправильних підходів до виховання (С. Соловейчик) тощо. Значна увага приділяється характеристиці структури сім'ї та суб'єктів виховного процесу в родині (матері, батька, бабусі, дідуся, братів, сестер, інших родичів). Детально аналізується проблема взаємодії сім'ї та інших соціальних інститутів (Б. Ковбас, В. Костів, Т. Кулікова, А. Марушкевич).

Тема 2. Функції та типологія сучасної сім'ї.

Функції сім'ї: матеріально-економічна, житлово-побутова, репродуктивна, комунікативна, психологічного захисту, виховна, рекреативна. Функція психологічного захисту у сучасній сім'ї в залежності від соціального статусу. Особи, що беруть на себе функції. Взаємообумовленість функцій сім'ї і суспільства. Сімейні підсистеми

трирівневої і дворівневої сім'ї. Типи сімей залежно від виконуваних ними функцій. Типології сім'ї на основі особливостей спілкування і міжособистісних стосунків та на основі типових наслідків впливу на формування соціальних навичок дитини.

Педагогіка сімейного виховання спирається на соціологічні поняття – „сім'я”, „функції сім'ї”, „типи сімей” тощо.

Сучасний період розвитку педагогіки сімейного виховання характеризується гуманістичним спрямуванням процесу родинного виховання. Відповідно, поряд з традиційними принципами виховного процесу: цілеспрямованості, науковості, узгодженості виховних впливів, досліджуються принципи гуманності (побудова стосунків з дитиною на основі довіри, взаємоповаги, співробітництва, любові, повага до прав дитини на знання і незнання, помилки, власність) й активності вихованця (надання дитині права вибору і прийняття самостійних рішень, стимулювання і підтримування прагнення дитини до ініціативи, творчості, експерименту) (О. Кононко, Т. Кулікова, В. Семиченко, В. Заслуженюк). Згідно з останнім принципом батьки мають вчити дитину розраховувати на власні сили, покладатись на себе у різних життєвих ситуаціях.

Для розвитку педагогіки сімейного виховання як науки особливе значення мають психолого-педагогічні дослідження щодо використання методів сімейного виховання (А. Кузьмінський, В. Омеляненко, Т. Кравченко, І. Трубавіна), проте, цей матеріал мало представлений у навчальних посібниках з педагогіки сімейного виховання.

Гра залишається одним із важливих видів діяльності дитини, залучаючись до якої остання інтеріоризує соціокультурний досвід попередніх поколінь. Гра має великий педагогічний потенціал, активізує природні резерви людського організму, розвиває емоційну сферу, виявляє унікальність, неповторність особистості, полегшує входження дитини у світ знань, залучає її до навчання і праці. Щодо тенденцій розвитку сучасної

дитячої гри у психолого-педагогічній літературі відмічається втрата розвивального і творчого її характеру. Гра змінюється кількісно і якісно: зростає кількість нових ігрових форм, на зміну традиційним іграм у вигляді колективних, творчих, предметних приходять електронні, комп'ютерні, віртуальні. Проте, такі ігри позбавляють дитину головного – можливості спілкування з іншими людьми, спрямовують її у нереальний, віртуальний світ, вплив якого на психіку дитини (і людини взагалі) недостатньо вивчений. Гра поступово перетворюється із засобу соціалізації дитини у фактор соціальної ізоляції, відчуження, індивідуалізації людського буття (Є. Репрінцева).

Оглядом висвітлені у підручниках і посібниках з педагогіки сімейного виховання питання, пов'язані із виховним середовищем сім'ї, тенденціями його розвитку і особливостями впливу на дітей. Виховне середовище сім'ї визначається вченими як оточення, в якому природно організовується життєдіяльність дитини. Для людини як соціальної істоти середовище відіграє провідну роль у становленні особистості, є одночасно і умовою, і джерелом розвитку. Роль середовища у процесі формування особистості досліджувалась у психолого-педагогічній літературі (Л. Виготський, Ш. Амонашвілі та ін.).

Таким чином, розробка теоретичних основ педагогіки сімейного виховання має спиратися, перш за все, на фундаментальні педагогічні поняття. Включення в систему понять дисципліни психологічних і соціологічних термінів можливе лише за умови обґрунтування зв'язків останніх з педагогічними категоріями. Важливим питанням залишається узгодження змісту дисципліни у різних посібниках відповідно до предмету і завдань дослідження науки.

СІМ'Я МОЛОДА – подружжя, в якому вік чоловіка та дружини не перевищує 28 років, або неповна сім'я, в якій мати (батько) є віком до 28 років.

СІМ'Я НЕБЛАГОПОЛУЧНА - сім'я, яка через ті чи інші причини, повністю або частково втратила свої виховні можливості, внаслідок чого складаються несприятливі умови для виховання дитини

СІМ'Я НЕПОВНА – включає тільки одного з батьків з одною неповнолітньою дитиною або декількома неповнолітніми дітьми. С.н. утворюється внаслідок припинення шлюбу, смерті одного з батьків або роздільного їх проживання.

СІМ'Я ПОЗАШЛЮБНА - один із типів неповної сім'ї, що виникає в результаті народження жінкою дитини поза шлюбом. Бажання уникнути самотності, прагнення задовольнити потребу материнства та інші причини призводять до того, що більшість жінок зважуються сьогодні на такий крок свідомо.

СІМ'Я СОЦІАЛЬНОГО РИЗИКУ - соціально незахищена сім'я, яка потребує підтримки соціальних служб. С.с.р. не може повноцінно виконувати свої функції внаслідок складних соціальних умов. Як правило, це сім'ї: малозабезпечені, багатодітні, які мають дітей-інвалідів, а також сім'ї з неповнолітніми матерями –

Українська родина – спільнота споріднених між собою людей, що постійно оновлюється, віддзеркалюючи трансформацію соціально-економічних умов суспільства в цілому. Хоча для родини, як і для сім'ї, характерні історична змінність внутрішньо родинних взаємин, однак, зародившись в надрах роду і влившись в його систему через родинні, сакральні та релігійні зв'язки, вона зберегла свою самодостатність, єдність з родом.

Тема 3. Психолого-педагогічний простір сім'ї і дошкільний заклад.

Механізми та теорії статевого розвитку. Вплив сім'ї на статевий розвиток дитини. Гендерні ролі. Любов як основа сімейних взаємин, теорії любові. Особливості молодого сім'ї у контексті виховання дітей дошкільного

віку. Особливості спілкування і розвитку дітей дошкільного віку за критерієм статі. Підготовка дитини до позитивних міжособистісних стосунків у дошкільному закладі.

Форми роботи дошкільного закладу із сім'єю

Сучасні дитячі дошкільні заклади стають відкритими для батьків, дітей і громадськості. Вони все більше уваги приділяють освіті та вихованню батьків, вважаючи це одним із принципово важливих чинників успішного розвитку і виховання дітей. Вплив дошкільних закладів на розвиток педагогічної культури батьків буде ефективним, якщо відповідатиме таким критеріям:

1. Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, педагоги повинні знати особливості конкретних сімей. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.

2. Оперативний зворотний зв'язок. Робота педагога з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності відповідні корективи.

3. Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а як керівництво до практичних виховних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку.

Форми роботи з батьками можуть бути колективними, індивідуальними, наочно-інформаційними. До колективних форм роботи належать батьківські збори (групові та загальні), на яких обговорюються проблеми життєдіяльності групи і дитячого садка; зустрічі з батьками; вечори запитань і відповідей; засідання «круглого столу» з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно

організувати спілкування і спільну діяльність з дитиною; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей; школи для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводять у батьків вдома; батьківські конференції.

Індивідуальні форми роботи охоплюють індивідуальні бесіди і консультації (проводять, як правило, вранці і ввечері, коли батьки приводять дитину в дитячий садок або забирають додому), відвідування дітей вдома; залучення батьків до життя дитячого садка (організаційно-господарська допомога вихователю: виготовлення іграшок, посібників, допомога у проведенні екскурсій, культпоходів тощо).

Найпоширенішими наочно-інформаційними формами роботи є виставки дитячих робіт; реклама книг, публікацій у періодиці, в системі Інтернет з проблем сімейного виховання.

Очікувану ефективність забезпечує раціональне поєднання різних форм роботи. Як свідчить досвід, у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, допомагати їм у виробленні вміння особисто спостерігати за власною дитиною, відкривати в ній нові якості й риси.

Часто педагоги свої міркування ілюструють магнітофонними записами розмов з дошкільниками, відеофрагментами про різні види діяльності (дидактична, театралізована гра, праця, зображувальна), фотографіями дітей, виставками їхніх робіт.

Актуалізації уваги батьків до проблем виховання дошкільників сприяють доручення їм виступити з конкретного питання на батьківських зборах; «домашні завдання» на спостережливість; участь батьків у роботі гуртків, проведенні ігор, занять, екскурсій з дітьми; допомога у проведенні рольових і ділових ігор.

Значного поширення набувають творчі форми роботи з батьками, в яких беруть участь діти, інші педагоги і співробітники дошкільного закладу.

Часто батькам цікаво не тільки спостерігати за дитиною під час її взаємодії з дорослими не в домашніх умовах, а й самим виступити в новій ролі (театралізованій виставі, спортивному змаганні, конкурсі, засіданні дискусійного клубу).

Доцільно залучати до роботи не окремих, а всіх представників сім'ї, інших родичів, які мають стосунок до виховання дитини, а також налагодити дружні стосунки з іншими сім'ями, які небайдуже ставляться до розвитку і виховання своїх дітей.

У роботі дошкільного закладу з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення і вміння поповнювати свої педагогічні знання і після вступу дитини до школи.

В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу із сім'єю покладено співробітництво. Ініціаторами його встановлення мають виступати педагоги дошкільного закладу, оскільки вони професійно підготовлені до освітньої роботи, а, отже, розуміють, що її успішність залежить від злагодженості й наступності у вихованні дітей. Вихователь усвідомлює, що співробітництво потрібне в ім'я дитини, і в цьому необхідно переконати батьків. Ініціатива у встановленні взаємодії із сім'єю та кваліфікована реалізація її завдань визначають керівну роль дошкільного навчального закладу щодо сімейного виховання. Успіх співробітництва вирішальною мірою залежить від взаємних установок сім'ї і дитячого садка.

Найсприятливішими вони є, коли обидві сторони усвідомлюють потребу цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одна одній. Важливо, щоб батьки були впевнені в доброзичливому ставленні педагога до дитини, в його компетентності, цінували його особистісні якості. Довіру батьків вихователь має заслужити чуйністю, уважністю до дитини, щирістю і милосердям. Неабияке значення має також культура спілкування і тактовність. Світова статистика переконує, що сучасне сімейне виховання

не є таким ефективним і повноцінним, як має бути. Тому в багатьох країнах розробляються спеціальні програми, спрямовані на підвищення педагогічної культури сім'ї, виховання батьків. Психолого-педагогічна освіта батьків з метою підвищення їх педагогічної культури - один з напрямів співробітництва дошкільного закладу з сім'єю. Така освіта батьків, що здійснюється дошкільним закладом, повинна мати спрямованість і мету.

Так, специфіка роботи ясельної групи з сім'єю визначається, передусім, психофізіологічними особливостями дітей раннього віку: швидкий розвиток малюка потребує вчасної зміни завдань виховання і навчання, перебудови методів і прийомів педагогічної роботи. Зміст психолого-педагогічної освіти батьків слід доповнити питаннями охорони життя, зміцнення здоров'я, створення умов для правильного фізичного розвитку.

Рекомендації з питань адаптації дитини до умов суспільного виховання, гігієнічного догляду, раціонального харчування, загартовування, розпорядку дня надає батькам не лише вихователь, а й медичні працівники дитячого садка. При цьому поради і рекомендації повинні бути не для дітей загалом, а для конкретних вихованців.

Тема 4. Сутність і технології сімейного виховання.

Теорії походження виховання у контексті функцій сім'ї. Сім'я як мікросистема соціалізації. Механізми соціалізації та індивідуалізації. Технології виховання як соціального регулювання поведінки і діяльності: лише через покарання, чітко обумовлену систему заохочень і покарань, неурегульованого застосування заохочень і покарань, лише шляхом заохочення. Технології виховання як соціального розвитку шляхом когнітивної інтерпретації: система обов'язкових для всіх правил, дисонанс або діалог різних підсистем правил, гнучкі правила, правила, що укладаються спільно. Технології гуманістичного виховання, як створення умов для розвитку.

Сімейне виховання є невід'ємною частиною національної системи освіти і виховання. З його допомогою в сім'ї як вічному загальнолюдському мікросередовищі життєдіяльності декількох поколінь людей починається процес соціалізації особистості, здійснюється передача дітям накопиченого людством, родоводом і батьками досвіду, закладаються основи громадянських, трудових і моральних принципів і норм поведінки, здійснюється підготовка дітей до самостійного сімейного життя.

Сімейне виховання (у широкому змісті слова) — це одна з найбільш древніх споконвічних форм соціалізації і виховання дітей, яка органічно об'єднує об'єктивний вплив культури, традицій, звичаїв, поглядів народу, сімейно-побутових умов і взаємодію батьків з дітьми, у процесі якої відбувається повноцінний розвиток і становлення їхньої особистості.

Під сімейним вихованням у вузькому змісті слова (виховною діяльністю батьків) нами розуміється взаємодія батьків з дітьми, яка ґрунтується на родинній інтимно-емоційній близькості, любові, турботі, повазі і захищеності дитини і сприяє створенню сприятливих умов для задоволення потреб у повноцінному розвитку і саморозвитку особистості дитини.

Сімейне виховання — своєрідний і специфічний процес. Його специфіка полягає в наступних основних характеристиках:

1) сприяння здійсненню нерозривного зв'язку поколінь, їхнього минулого, сучасного і майбутнього, морально-духовній єдності членів сім'ї як близьких людей і як представників суспільства;

2) здатність сімейного виховання на відміну від суспільного непомітно (мимоволі), але дуже дієво за допомогою унікального механізму функціонування сімейних зв'язків і інстинкту формувати в дітей людські почуття до своїх батьків, дідуся, бабусі, членів сім'ї і через них до всіх інших людей, свого народу, усього людства;

3) наявність природної теплоти любові і сердечності в сімейному спілкуванні і відносинах, що служить могутнім фундаментом для морально-емоційного виховання дітей;

4) неперевершеність сімейного виховання за своїм емоційним характером;

5) безперервність, тривалість і різноманіття виховного впливу на дітей людей різної статі і віку, професійних інтересів, життєвого досвіду і людських цінностей;

6) виконання ролі споконвічної (вихідної) ланки в процесі виховання;

7) можливість глибокого і систематичного практичного вивчення й врахування індивідуальності дитини;

8) відкритість виховного процесу в сім'ї на відміну від подібного процесу в навчальних закладах;

9) неформальність процесу виховання в сім'ї, заснованого на позитивних традиціях родоvodu, сімейних традиціях, звичаях, звичках, вдачах, укладі життя;

10) можливість сприятливої сім'ї як виховного колективу виконувати роль організуючого "центра", що направляє на дітей усі виховні впливи, засоби і сили;

11) наявність визначеної стихійності і суб'єктивності батьків і інших членів сім'ї стосовно дітей;

12) можливість зменшення негативного впливу несприятливого середовища для виховання дитини, його повноцінного розвитку і виховання.

Суб'єктом сім'ї і сімейного виховання є особистість дитини (з моменту народження до досягнення 18-літнього віку). У системі сімейних відносин дитина не тільки відчуває вплив на неї батьків і старших членів сім'ї, але, у свою чергу, також активно впливає на батьків, членів сім'ї, їхній образ життєдіяльності і стиль сімейного виховання. При гуманістичному стилі

сімейного виховання як процесі міжособистісної взаємодії батьків і дітей (суб'єкт-суб'єктивна взаємодія) створюються необхідні умови для самостійного повноцінного розвитку дитини як суб'єкта сімейної життєдіяльності, особистості, індивідуальності.

Основними задачами сімейного виховання на сучасному етапі розвитку України як суверенної держави є виховання в дітей гуманності (поваги до людей, співчуття і чуйності, доброзичливого відношення до них, турботи про їхнє благополуччя) і духовності (прагнення до освоєння багатств вітчизняної і світової культури, до формування загальнолюдських ідеалів добра, справедливості, чуйності, чесності і порядності, до свого способу життя на основі волі, моральності, культури, краси); виховання дитини свідомим громадянином-патріотом своєї Батьківщини, чесним трудівником, гарним сім'янином. Для їхнього рішення використовуються різноманітні шляхи, засоби і форми виховання, спрямовані на освоєння дітьми визначених знань і оволодіння практичними вміннями і навичками; методи виховання як сукупність способів виховних взаємодій батьків з дітьми, що допомагають останнім розвивати свою свідомість, почуття і волю, активно стимулюють (заохочують) формування досвіду поведінки, організацію самостійної життєдіяльності, повноцінний психофізичний, моральний і духовний розвиток.

Перший досвід соціальної поведінки маля набуває в родині, яка об'єднує найрідніших людей спільними переживаннями, обопільними любов'ю, турботою, обов'язками. У дітей формуються уявлення про те, що хороша, дружна родина — запорука щастя людини, що слід берегти й примножувати родинні традиції, дбати про те, щоб родину поважали. Дитина має виявляти турботу про рідних, бажання давати радість, задоволення близьким людям, виконуючи головні правила співжиття в сім'ї, запобігати непорозумінням між її членами, а в разі їх виникнення брати на себе сміливість порозумітися щодо прикрого випадку, вибачитися, якщо

завинив сам, пробачити іншим. Важливо вчити виявляти ініціативу у встановленні контактів, діючи в інтересах членів родини: втішити засмученого, радіти успіху, виявляти готовність до спільної діяльності, особливу турботу про найменших і найстарших у родині, запобігливість і розуміння (допомогу пропонувати, не принижуючи гідності, ввічливо розмовляти, не перебиваючи інших, не втручатися в особисті справи, не завдавати зайвого клопоту).

У родині дитина набуває соціального досвіду впевненої поведінки. У неї формується відчуття власної значущості та значущості своєї поведінки, закладаються основи почуття гідності. Адже саме родина дає відчуття захищеності — важливе для розвитку самостійності, впевненості, задоволення потреби у соціальній відповідності вже у дитинстві. Почуття моральної захищеності особливо важливе для позитивного сприймання себе, що уможлиблює виховання поваги до інших людей.

Сім'я вводить дитину в суспільство, саме в ній вона одержує соціальне виховання, стає особистістю. У дитинстві її годують, доглядають, у дошкільному віці – відкривається світ.

У сім'ї зміцнюють здоров'я дитини, розвивають його задатки і здібності, піклуються про утворення, розвиток розуму, вихованні громадянина, закладаються гуманні риси характеру, доброта і сердечність, дитини учать оцінювати свої вчинки і відповідати за них. Тут діти прилучаються до праці, вибирають професію. Сім'я готує юнака до самостійного сімейного життя, привчає поважати добрі традиції сім'ї.

Сім'я — це будинок, що поєднує людей, тут закладаються основи людських відносин, відбувається перша соціалізація особистості. Аналіз соціального впливу на особистість показав, що в 40% людей у їхньому житті вирішальне вплив зробила сім'я, у 30% — засобу масової інформації, тільки в 20% — школа, у 10% — вулиця.

Засвоєні в дитинстві норми співжиття лежать в основі особистісної поведінки людини та її стосунків з іншими. Отже, первинна соціалізація, яка відбувається в сім'ї, залишає слід на все життя. Якщо ж діти не отримують правильних орієнтирів, не привчаються до того, щоб турбуватись про інших і в першу чергу про своїх батьків, які дали їм життя, викохали та випестували, то виникає ще одна педагогічна проблема сім'ї - байдужість дітей до своїх батьків.

Порівняно з іншими соціальними інститутами сім'я має певні особливості, що істотно впливають на становлення особистості дитини. Розглянемо їх.

1. Наявність усіх форм життєдіяльності людини, що реалізуються через функції сім'ї.

2. Включеність дитини в сім'ю з дня її народження, формування саме в сім'ї перших уявлень про те, що добре і що погано, що таке добро і зло, коли дитина найбільшою мірою сприймає виховні впливи

3. Безперервність і тривалість контакту людей різної статі, віку, з різним обсягом життєвого досвіду спричинюються до інтеріоризації дітьми зразків поведінки насамперед батьків і тільки потім — людей поза сім'єю.

4. Переважно емоційний характер зв'язків між членами сім'ї, що базуються на любові і симпатії, створює сприятливу основу для спрацьовування таких неусвідомлюваних дитиною соціально-психологічних механізмів впливу, як наслідування, навіювання, психічне "зараження". До характеристик, що визначають особливості соціалізації в сім'ї, зараховують:

- соціально-демографічну структуру сім'ї (соціальне становище членів сім'ї, професійний статус батьків, стать, вік, кількість членів сім'ї, наявність різних поколінь);
- превалюючий психологічний клімат, емоційну настроєність сім'ї;

- тривалість і характер спілкування з дітьми;

- загальну і, зокрема, психолого-педагогічну культуру батьків;
- зв'язок сім'ї з іншими спільнотами (школою, родичами тощо);
- матеріально-побутові умови. Можна констатувати ускладнення виконання виховної функції сім'ї з таких причин:
 - через відсутність у дитини досвіду взаємодії з людьми різного статусу (братами, старшими родичами);
 - через утруднення в засвоєнні соціальних цінностей, нагромаджених старшими поколіннями, відносну ізоляцію від старших родичів;
 - через можливу суперечливість виховних впливів внаслідок передання батьками права на виховання іншим соціальним інститутам.

Т

е Особливості самоорганізації змісту, принципів, форм та методів сімейного виховання. Класифікація та характеристика методів виховання: формування свідомості і розвиток когнітивного досвіду; формування вмінь, навиків і досвіду діяльності, спілкування та самопізнання; формування навиків самоконтролю і стимулювання поведінки та діяльності. Традиції, практика і засоби сімейного виховання у історико-культурному вимірі українців.

Усвідомлення батьками мети й завдань сімейного виховання, свого батьківського і громадянського обов'язку перед суспільством, дотримання певних виховних принципів передбачає використання системи методів і засобів виховного впливу на дитину.

с *Методи виховання* – це сукупність найбільш загальних способів розв'язання виховних завдань і здійснення виховних взаємодій, способів взаємопов'язаної діяльності вихователів і вихованців, спрямованих на досягнення цілей виховання; сукупність специфічних способів і прийомів виховної роботи, які використовуються в процесі формування особистісних якостей учнів для розвитку їхньої свідомості, мотиваційної сфери й потреб,

р

м

и

для вироблення навичок і звичок поведінки й діяльності, а також їх корекції та вдосконалення.

Засіб – це той вид діяльності, явище чи предмет, які можуть впливати на особистість у певному напрямі. М. Стельмахович розрізняє природні засоби – слово, фольклор, авторитет батьків, праця, навчання, навколишня природа домашній побут, національні звичаї і традиції, громадська думка, духовно-моральний мікроклімат сім'ї, суспільний досвід, преса, радіо, телебачення, режим дня, література та мистецтво, книга, кіно, театр, музеї та виставки, ігри та іграшки, мітинги, демонстрації, страйки, фізкультура й спорт, свята, обряди, символи, атрибути, реліквії тощо; надприродні засоби – релігію.

Розрізняють методи сімейного впливу, залежно від вікових особливостей дитини, наприклад, у взаєминах з дітьми дошкільного віку: привчання, вправляння, особистий приклад батьків, пояснення, порада, вимога, єдність вимог батька і матері, сугестії (навіювання), довіра, повага дитини, заборона, погроза, примушування, покарання, заохочення (подяка, похвала, схвалення, нагорода, подарунок).

Важливими народно-педагогічними методами стимулювання, заохочення, спонукання дітей, корекції їх поведінки є:

- створення колективної думки схвалення, аналізу вчинку (поведінки) чи засудження дій дитини;
- заохочення позитивних вчинків, спонукання до них, стимулювання якомога осмисленіших дій школяра;
- збудження інтересу до кінцевого інтересу діяльності, розкриття очікуваної радості від нього;
- формування усвідомленої необхідності заборони негативного, спотвореного та застереження дитини від необачних вчинків;

- напучення і навіювання потреби поводити себе і жити так, щоб одержати схвалення батьків, вчителів, дорослого оточення, однолітків, власної самооцінки;

- використання своєрідних і різноманітних народних методів покарання дитини за вчинки різної значущості.

- нетрадиційне наставляння з використанням казкових колізій, прикладів, певних паралелей, прийомів тощо (класичним зразком у цьому плані є використання казки В. Сухомлинського “Казка про гуску”).

- Важливими є також традиційні народно-педагогічні методи формування суспільної поведінки дитини, нагромадження її життєвого досвіду:

- привчання до сумлінного виконання обов’язків у сім’ї, школі, в оточенні друзів, обов’язків перед суспільством;

- чергування постійних та разових доручень і вправлянь на вироблення певних умінь і навичок;

- практична життєдіяльність дітей у виконанні різноманітних ролей працівника, трудівника, сім’янина;

- дотримання загальноприйнятих норм і традицій укладу життя українців тощо.

Тема 6. Спілкування у соціальному просторі сім’ї. Порушення взаємодії.

Особливості спілкування у сім’ї. Рівні і стилі батьківського спілкування: авторитетний, авторитарний, ліберальний, демократичний. Позитиви і негативи стилів. Порушення взаємодії у сімейному середовищі виховання, його основні напрями гіперпротекція, гіпопротекція, емоційне відторгнення, умови жорсткого ставлення до дитини, виховання в дусі високої моральної відповідальності. Порушення взаємодії у сім’ї. Конфлікти у сім’ї, основні причини і способи розв’язання.

Особливості спілкування дошкільника

Спілкування в сім'ї

У три роки дитина переживає сильне потрясіння: вона розуміє, що не є центром не лише світу, а й своєї сім'ї. Особливо її вражає відкриття, що тато любить маму, а мама - тата. До цього вона неусвідомлено відчувала себе центром сім'ї, відчувала, що саме навколо неї, з її приводу відбувалися емоційні сплески в сім'ї. Розчарована дитина починає капризувати, виявляти агресію. В дійсності вона стала самостійнішою, і дорослі відчули, що можуть приділяти їй менше уваги. Відходять форми спілкування, які були провідними у період немовляти і ранньому віці: дорослий - дитина. Тепер дитині дають зрозуміти, що спілкування будуватиметься інакше, хоча такі стосунки не зовсім влаштовують дитину. Вона ревнує, виявляє невдоволення, однак змушена прийняти ці нові форми спілкування.

Особлива ситуація складається тоді, коли в сім'ї відсутній один з батьків. Типовою є ситуація, коли при розлученні дитина залишається з матір'ю. Маленька дитина не замислюється над цією ситуацією. Але подорослішавши дитина з'ясовує, що у неї є тільки одна мама. Це вражає дитину, вона стає стурбованою, легко збуджується. Але найкращий вихід з такої ситуації, це коли вихованням дитини займатиметься рідний батько. Хороші батьки, створивши чи не створивши нові сім'ї, не повинні знімати з себе відповідальність за свою спільну дитину.

Хороші батьки подають приклад своїй дитині, не тиснуть на неї, намагаються виховати у неї почуття особистості. Для цього слід поважати свою дитину, любити її, давати їй можливість виконувати допустимі бажання, виховувати у неї свідоме ставлення до своїх вчинків.

У цьому віці дитина вчиться новим формам спілкування з незнайомими дорослими і дітьми, відвідуючи дитячий садок. Як би не подобалося дитині в дитячому садку, вона чекає того моменту, коли її заберуть додому. Вона не може обійтися без батьківської уваги та ніжності.

Мовне та емоційне спілкування

У дошкільному віці дитина інтенсивно оволодіває мовою як засобом спілкування: за допомогою мови вона вчиться розповідати про значущі для неї події, ділитися своїми враженнями; будувати з людьми адекватні лояльні стосунки, дізнаючись від дорослих, що до людини слід звертатися по імені, вчиться вітатися з людьми, дякувати за увагу.

Мова як засіб спілкування виконує не тільки функцію обміну інформацією, але й експресивну функцію. Використовується не тільки інтонація, але й міміка, пози і жести. Наслідуючи батьків і близьких людей, дитина несвідомо переймає стиль спілкування, емоційні прояви, мовну культуру. Недисциплінована з точки зору мовної культури та емоційних проявів сім'я одержить в своїй дитині зліпок своїх недоліків у спілкуванні.

Стили спілкування дорослих з дитиною

Існують наступні стилі впливу дорослих на свою дитину.

Авторитарний стиль - жорсткий стиль керівництва з опорою на покарання, подавлення ініціативи, примус. Незважаючи на вік дитини, їй ставлять вимоги незаперечного підпорядкування. Думка дитини, як правило, не враховується. Такі батьки очікують від дитини досягнень, які переважають її можливості.

Ліберально-потуральний стиль характеризується використанням принципу вседозволеності. Дитина позбавлена уявлень про те, що можна, а що не можна, а тому не зможе вчасно і нормально увійти до соціального простору людських стосунків. Любов батьків сліпа: одержуючи надмірність ласки, дитина не може стати самостійною людиною, яка орієнтується в світі прав і обов'язків.

Найефективнішим стилем виховання є ціннісне ставлення до дитини і розуміння необхідності її нормальної і своєчасної соціалізації. Цей стиль спирається на потреби дитини в позитивних емоціях і в реалізації домагань

на визнання. При доброзичливості і любові до дитини батьки вчать її наслідуванню, використовуючи навіювання та переконання.

Ще одна проблема виникає, коли в сім'ї з'являється друга дитина. У цьому випадку дитина може відчувати відчуження, відсторонення. Щоб уникнути цього, батьки повинні приділяти їй достатньо уваги. Якщо дитина буде відчувати себе впевнено, то не тільки не буде ревнувати, але й відчує себе старшим братом чи сестрою.

У повсякденному житті ставлення оточуючих до дитини має різні прояви почуттів, викликаючи у неї різні відповідні почуття - радість, гордість, образу тощо. Дитина надзвичайно залежить від ставлення, яке їй демонструють дорослі. Вона, будучи залежною від любові дорослого, сама відчуває почуття любові до близьких людей, насамперед, до батьків, братів, сестер.

Любов і ніжність до близьких людей пов'язані з обуренням і гнівом проти тих, хто виступає в очах дитини кривдником. Дитина, не усвідомлюючи, ставить себе на місце людини, до якої вона прив'язана, і переживає біль чи несправедливість, яку відчуває ця людина, як свою власну. Це свідчить про зародження таких механізмів взаєморозуміння, як ідентифікація та емпатія. Потреба в любові і схваленні викликає почуття ревності до тих, хто користується, як здається дитині, більшою увагою, навіть якщо це брат чи сестра.

У спілкуванні через наслідування дитина засвоює способи взаємодії між людьми. Ця взаємодія зумовлена виключною залежністю людини від інших людей. Ідентифікація як ототожнення дозволяє людині емоційно, символічно "присвоювати" почуття іншого, а також переносити свої почуття, цінності і мотиви на іншого. Саме у взаємодії ці механізми ідентифікації дають людині можливість розвиватися, рефлексувати і відповідати соціальним очікуванням суспільства.

Спілкування в групі однолітків істотно відображається на розвитку особистості дитини. Від стилю спілкування, від положення серед однолітків залежить, наскільки дитина почуває себе спокійною, задоволеною, якою мірою вона засвоює норми стосунків з однолітками. У спілкуванні дітей досить швидко складаються стосунки, в яких проявляються лідери і аутсайтери. Спілкування з однолітками - жорстка школа соціальних стосунків. Саме таке спілкування вимагає високої емоційної напруги. Діти дошкільного віку активно проявляють зацікавленість один одним, у них з'являється виражена потреба в спілкуванні з однолітками. В умовах спеціального дошкільного виховання, коли дитина постійно знаходиться з іншими дітьми, вступає з ними в різноманітні контакти, складається дитяче товариство, де дитина набуває перші навички поведінки серед рівних учасників спілкування.

Спілкування з однолітками впливає на розвиток особистості дитини. Саме в умовах такого спілкування дитина постійно зіштовхується з необхідністю застосовувати на практиці засвоєні норми поведінки.

Особливе місце в спілкуванні дітей починають займати стосунки між хлопчиками і дівчатками. Ще в кінці раннього віку дитина засвоює певні знання про свою статеву приналежність, але вона ще не знає, який зміст мають слова "хлопчик" і "дівчинка". У дошкільному віці дорослі починають свідомо чи неусвідомлено вчити дитину статевої ролі відповідно до загальноприйнятих стереотипів. Хлопчикам, зазвичай, дозволяють більше виявляти агресивність, заохочують фізичну активність, ініціативність. Від дівчаток очікують душевності, чутливості та емоційності. В сім'ї дитину щодня орієнтують на цінності у відповідності до її статі. Їй повідомляють, як повинні вести себе хлопчик чи дівчинка. У кожній культурі існують усталені шаблони виховання дітей як майбутніх чоловіків і жінок. Ці настанови дорослих лежать в основі поляризації поведінки. Крім того, стереотипи чоловічої і жіночої поведінки засвоюються дитиною через

безпосереднє спостереження за поведінкою чоловіків і жінок. Кожний з батьків несе ціннісні орієнтації своєї статі: такі ознаки, як душевність, чутливість, емоційність більш властиві жінкам; сміливість, рішучість, самовладання - ознаки чоловіків.

Крім цього, дитина виявляє зовнішні відмінності між чоловіками і жінками в одязі і манері себе поводити. Діти наслідують все: форми поведінки, які є корисними і прийнятними для оточуючих, стереотипні форми поведінки дорослих, які є шкідливими соціальними звичками (вживання нецензурних слів, паління тощо).

Усвідомлення свого "Я" включає і усвідомлення власної статевої приналежності. Почуття власної статевої приналежності в нормі вже стає стійким у дитини дошкільного віку. Відповідно до сприйняття самого себе як хлопчика чи дівчинку дитина починає вибирати ігрові ролі. При цьому діти часто групуються в грі за ознакою статі. Це визначає розвиток самосвідомості в аспекті статевої ідентифікації.

Спілкування дітей в дошкільному віці показує їхню причетність до соціальних ролей чоловіків і жінок. В іграх і в практиці реального спілкування діти засвоюють не тільки соціальні ролі, пов'язані зі статевою ідентифікацією дорослих, але і способи спілкування чоловіків і жінок, хлопчиків і дівчаток.

До кінця дошкільного віку дитина вчиться таким емоціям і почуттям, які допомагають їй встановлювати продуктивні стосунки зі своїми однолітками і з дорослими. У дитини формуються основи відповідального ставлення до результатів своїх дій і вчинків. Дитина шести-семи років здатна розуміти моральний сенс відповідальності. Емоційно позитивне ставлення до самого себе, яке лежить в основі структури самосвідомості особистості кожної дитини, що нормально розвивається, орієнтує її на домагання відповідати позитивному етичному еталону. Коли потреба відповідати позитивному еталону поведінки набуває особистісного смислу,

в дитини з'являється відповідальність як риса особистості. Шести-семирічна дитина в ситуації взаємовідносин з добре знайомими однолітками може самостійно вибирати способи правильної поведінки, відстоювати свою думку, брати на себе відповідальність за свою позицію і чинити опір провокуючому впливу однолітків.

Дитина потребує доброзичливого контролю і позитивної оцінки дорослого. Правильна поведінка в присутності дорослого - перший етап морального розвитку поведінки дитини. І хоча потреба поводити себе за правилами і набуває особистісного смислу для дитини, її почуття відповідальності найкращим чином розкривається в присутності дорослого. Психологічний смисл того, що відбувається в поведінці дитини, полягає в тому, що хоча і за допомогою дорослого, але психологічно самостійно вона набуває почуття відповідальності за свою поведінку.

Потреба у визнанні виявляється в прагненні дитини утвердитися в своїх моральних якостях. Дитина рефлексує, намагається проаналізувати власний психічний стан, прогнозувати можливі реакції інших людей на свій вчинок, при цьому вона хоче, щоб люди відчували до неї доброзичливість, вдячність, визнавали і цінували її гарний вчинок. Дитина відчуває постійну потребу звертатися до дорослих за оцінкою результатів своєї діяльності і досягнень. У цьому випадку дуже важливо підтримати дитину, оскільки неухвага, зневага, неповажне ставлення дорослого можуть призвести до втрати впевненості в своїх можливостях.

Спілкування з дорослими і однолітками дає можливість дитині засвоювати еталони соціальних норм поведінки. Дитина в певних життєвих ситуаціях зіштовхується з необхідністю підпорядковувати свою поведінку моральним нормам і вимогам. Тому важливим моментом в моральному розвитку дитини стає знання норм спілкування і розуміння їх цінності й необхідності.

За період дошкільного дитинства дитина проходить великий шлях в оволодінні соціальним простором з його системою нормативної поведінки в міжособистісних стосунках з дорослими і дітьми. Дитина засвоює правила адекватної лояльної взаємодії з людьми і в сприятливих для себе умовах може діяти відповідно за цими правилами.

Тема 7. Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у організаційно-педагогічній діяльності вихователя.

Робота із батьками як складова професійної діяльності вихователя дошкільного закладу. Форми методи роботи вихователя із батьками. Планування роботи з урахуванням віку та індивідуальних особливостей дитини і її родини.

Розуміння того, що саме в сім'ї закладається фундамент повноцінного фізичного і психічного розвитку дитини, спонукає дошкільний заклад до пильного вивчення запитів, потреб і вимог сучасної сім'ї, тобто, до тісної взаємодії дошкільного навчального закладу і родини.

В основу взаємодії сучасного дошкільного закладу і сім'ї покладається співробітництво. Ініціаторами його встановлення має виступати дошкільний навчальний заклад, оскільки педагоги професійно підготовлені до освітньої роботи. Педагог усвідомлює, що співробітництво потрібне в інтересах дитини. В цьому необхідно переконати батьків. Тому важливе питання діяльності дошкільного закладу — готовність педагога спілкуватись з батьками, будувати позитивні, педагогізовані стосунки. Вихователь має володіти певними особистими якостями, насамперед вмінням уважно вислухати батьків і, звичайно, бути професіоналом у своїй роботі як з дітьми, так і з батьками.

Вирішуючи питання педагогізації батьків, слід акцентувати увагу на — дитину, як найбільшу цінність, яка виховується відповідно до сімейних традицій;

— батьків (сім`я, родина) – найбільша моральна цінність, оберіг моралі й духовності;

— педагога – професіонала, партнера, який створює дух творчості, спрямовує взаємодію, вчить мистецтву життя, життєвої компетентності.

Щоб найкраще, найвідповідальніше підійти до виховання дитини, батьки разом з вихователями повинні збудувати свої стосунки на принципах взаємної поваги, розуміння важливості один одного і усвідомлення того, що таке партнерство матиме довготривалий вплив, на користь усіх.

Завдяки тісному співробітництву дошкільного навчального закладу з батьками та іншими старшими членами родини навколо дітей створюється атмосфера довіри, підтримки, взаєморозуміння, єдиних вимог. Це означає, що батьки та інші члени родини мають перестати бути пасивними, виступати в ролі експертів чи спостерігачів, і почати діяти з вихователями і дітьми на засадах партнерства з правом ініціативи, активної дії, самоконтролю. Вони рівноправні партнери і союзники.

Співпраця педагогічного колективу, батьків вихованців може відбуватися таким чином:

-активна допомога батьків у створенні умов для успішного розгортання освітнього процесу: дизайн групових приміщень або окремих тематичних куточків, озеленення майданчиків, виготовлення ігрових матеріалів;

-періоди підготовки до свят, оскільки вони об'єднують дітей і дорослих спільними переживаннями та справами, створюють атмосферу піднесеності, сюрпризності, веселого настрою;

-батьки за домовленістю з адміністрацією можуть очолити гурткову роботу (як додаткову освітню послугу) в масштабах усього дошкільного закладу. Таку ініціативу важливо підтримувати, особливо, з огляду на те, що реалізується вона безкоштовно.

Ідеї батьків слід цінувати, до їх порад — прислухатися. Бажано разом з батьками обговорювати і розв'язувати глобальні проблеми та конкретні

питання, приймати важливі рішення. Тільки завдяки високій культурі спілкування педагогів і батьків, доброзичливості, неупередженості у розв'язанні різних проблем можна досягти ефективної взаємодії дошкільного закладу і сім'ї. А саме:

1. Доброзичливість, оптимізм, привітність у стосунках з батьками.

2. Щире зацікавлення до батьків вихованців, особистісний підхід до проблем сімейного виховання у спілкуванні з ними.

3. Заохочення батьків до участі в спільній роботі з дитиною і педагогом, колективом ДНЗ.

Залучення батьків до аналізу (оцінювання) успіхів дитини, прогнозування перспектив її розвитку.

5. Уміння вислуховувати батьків, прагнення зрозуміти їхні проблеми, допомогти прийняти найбільш оптимальне рішення.

Такий підхід сприяє зближенню в дитячій свідомості образів педагога і членів сім'ї за рахунок набуття цими найближчими людьми спільних рис, певного уподібнення. Зокрема, образ вихователя пом'якшується, споріднюється з образами батьків. Водночас дитина починає сприймати членів родини не лише як людей, що обслуговують її, задовольняють усі примхи, витримують вередування тощо, але й як авторитетних вимогливих вихователів, носіїв цікавої інформації, багатьох умінь, здібностей. Дія принципу взаємопроникнення дошкільного закладу і сім'ї, цих двох таких важливих соціальних інститутів, забезпечує поєднання сімейного і суспільного виховання в одну суцільну ланку, спрямовану на реалізацію єдиної мети — всебічний, гармонійний розвиток особистості.

Залучення батьків та інших членів сім'ї до освітньо-виховного процесу є необхідним, передусім для дітей. І не тільки тому, що діти більше дізнаються про своїх батьків. Важливою є та любов і вдячність дітей до своїх рідних і близьких, які виявляється так багато знають, вміють, можуть.

Успіх співробітництва вирішальною мірою залежить від взаємних

установок сім'ї і дошкільного закладу. Найсприятливіше вони складаються за умов, коли обидві сторони усвідомлюють необхідність цілеспрямованого впливу на дитину і довіряють одне одному. Батьки повинні бути впевненими, що їх участь у житті дитячого садка важлива не тому, що цього хоче вихователь, а тому, що це важливо для розвитку їхньої дитини. Вони повинні усвідомити конкретні позитивні наслідки для дитини, через їх включення у життя дошкільного закладу. Важливо, щоб батьки були впевнені в хорошому ставленні педагогів до дитини, відчували їх компетентність з питань виховання, поцінювали його особистісні якості (доброзичливість, чуйність, увагу до людей, турботливість). Така довіра сама є проявом спонтанності: вихователь повинен заслужити її добром, небайдужим ставленням до дитини, вмінням пробуджувати в ній красу, щирість і милосердя. До цього треба віднести ще культуру спілкування, тактовність і взаємоповагу. Для узгодження дій родини та дошкільного навчального закладу як суб'єктів виховання доцільно дотримуватися таких вимог:

— Співпраця родини і дошкільного закладу має ґрунтуватися на взаємоповазі, рівноправному партнерстві.

Основою співпраці є взаємна довіра. Особливу роль в її зміцненні відіграє порозуміння. Кожен суб'єкт має знати функції всіх суб'єктів та зміст їх діяльності, чітко уявляти власну роль у взаємодії. Саме про це треба домовитися заздалегідь.

Співпраця сім'ї, дошкільного навчального закладу можлива лише за умови їх певної духовної єдності. Підвалиною цієї єдності є любов до дитини, сприймання її як вільної особистості, розуміння проблем становлення людської гідності, дорослішання і творчого розвитку.

Педагогічний колектив та колектив батьків — це має бути єдиний живий організм, об'єднаний спільною метою, гуманними стосунками та високою відповідальністю.

Присутність батьків у дошкільному закладі дозволить істотно змінити

життя дітей, створити домашню атмосферу, допомогти вихователью тієї чи іншої дитячої діяльності, допоможе батькам об'єктивно оцінити сильні і слабкі сторони у вихованні дитини. Вихователі отримують багато додаткових відомостей про індивідуальні особливості кожної дитини, про емоційний характер спілкування в сім'ї, про формування різних трудових навичок і звичок, для яких сім'я має більші можливості. Відкриті, зацікавлені контакти з сім'єю допоможуть виявити кращій досвід сімейного виховання, зацікавити інших.

І батьки, і вихователі зможуть краще зрозуміти дитину, врахувати її бажання, інтереси, потреби. Такий підхід передбачає сприйняття дитини як унікальної особистості, визнання її прав, ставлення до неї як до суб'єкта з власними потребами розвитку. Це вимагає від батьків володіння певними знаннями про закономірності її розвитку та відмови маніпулювання нею у здійсненні вибору профілю та інтенсивності подальшого навчання.

Щоб принцип взаємодії, спільності виявився реально діючим, дошкільна установа має відмовитися від монологу, звички лише керувати батьками, натомість надати перевагу діалогу. Педагогічна допомога батькам повинна спиратися на ретельне і всебічне вивчення кожної сім'ї, кожної дитини. Це повинен бути союз особливого призначення, що ґрунтується на тонких духовно-моральних і емоційно-інтелектуальних переконаннях.

Отже, насамперед, педагогічний колектив повинен взяти собі за пріоритетні напрямки роботи з батьками:

— залучення батьків до співпраці у створенні належних умов для життєдіяльності та розвитку дітей;

— сприяння підвищенню психологічної та педагогічної компетентності батьків щодо розуміння закономірностей розвитку дитини, а також питань навчання і виховання дошкільнят;

— всебічне вивчення становища, статусу родини та моделі взаємодії з

ними для здійснення диференційованого підходу;

— залучення батьків до активної участі в заходах, що проводяться в дошкільному закладі, формування в них відчуття приналежності до колективу дитячого садка як однодумців і спільників;

— формування усвідомленого розуміння батьками своєї відповідальності за максимальне забезпечення дитині повноцінного життя в майбутньому.

Важливий напрям своєї діяльності педагогічний колектив дошкільного закладу повинен вбачати в збагаченні знань вихователів про сімейне виховання, поглибленні педагогічних знань батьків, досягненні єдності виховного впливу на дитину в сім'ї і в дошкільному закладі.

Удосконалювати роботу з батьками — це у разі необхідності вносити зміни, які збагачують зміст і форми роботи, покращують різні її показники, роблять більш доцільною, сучасною, гнучкою. Процес удосконалення — довготривалий та безперервний. Його можна здійснювати у різних напрямках:

— гуманізація змісту і форм роботи з сім'єю;

— гармонізація взаємин педагогів та батьків;

— підвищення ефективності застосовуваних вихователем у роботі з батьками;

— прийомів та засобів впливу.

Завдання просвітницької роботи з батьками

Провідне місце у формуванні особистості дитини раннього віку відведено сім'ї. Саме тут малюк отримує первинні уявлення про навколишню дійсність, усвідомлює себе повноправним представником суспільства. **Украй важливо, аби батьки розуміли, що за виховання й розвиток своєї дитини несуть відповідальність передусім вони, а решта**

освітніх інститутів, зокрема й заклад дошкільної освіти, мають лише сприяти цьому.

Просвітницька робота закладу дошкільної освіти з родинами має бути спрямована на ознайомлення, розширення та поглиблення уявлень членів родини про сучасні освітні завдання. Зокрема, ідеться про роль вікових та індивідуальних особливостей дитини в її особистісному становленні, сутність компетентності як інтегративної якості особистості.

Основні завдання просвітницької роботи з батьками:

- розкривати важливість ролі матері й батька (об'єднання їхніх зусиль) у вихованні дитини раннього віку
- ознайомлювати батьків з ефективними методами та прийомами розвитку, виховання та навчання дітей раннього віку
- формувати в батьків віру в можливість дитини
- переорієнтовувати батьків з дорослої на дитячу модель буття дитини раннього віку в сім'ї
- розвивати упевненість у собі, уміння враховувати свої здібності, довіряти власному життєвому досвіду, своїм життєвим враженням та відчуттям
- роз'яснювати батькам необхідність формування компетентної особистості дитини, починаючи з раннього віку
- створювати в сім'ї та дошкільному навчальному закладі сприятливі умови для формування компетентності дитини раннього віку
- ознайомлювати з базовими якостями особистості, показниками їх сформованості в дитини раннього віку
- актуалізувати важливість створення в сім'ї життєвого простору, що сприятиме розвитку дитини в спокійному природному темпі.

Найактивніші форми роботи - батьківські збори, де батьки є не пасивними слухачами, а активними учасниками розмови. На батьківських зборах можна застосовувати різні інтерактивні методи: робота в міні-

групах, дискусії, ділові, ролеві, імітаційні ігри та ін.

Для того, щоб застосування активних методів було ефективним, слід врахувати деякі умови: необхідно забезпечити комфортність для учасників. Не слід оцінювати правильність або неправильність батьківських думок та установок. Особливо слід відмічати цінність інформації, отриманої від батьків, виявляти інтерес до їх думки, висловлювати їм вдячність за участь.

У нових формах взаємодії з батьками реалізується принцип партнерства, діалогу. Позитивною стороною подібних форм є те, що учасникам не нав'язується готова точка зору, їх спонукають думати, шукати власний вихід з ситуації, що склалася.

1. Сімейні клуби. На відміну від батьківських зборів, в основі яких привілеює повчальна форма спілкування, клуб будує стосунки з сім'єю на принципах добровільності, особистої зацікавленості. У такому клубі людей об'єднує загальна проблема і спільні пошуки оптимальних форм допомоги дитині. Тематика зустрічей формулюється і пропонується батьками. Сімейні клуби - динамічні структури. Вони можуть зливатися в один великий клуб або поділятися на дрібніші, - усе залежить від тематики зустрічі і задуму організаторів.

2. Дискусія є однією з найважливіших форм діяльності, стимулюючої формування комунікативної культури. Об'єктом дискусії може стати дійсно неоднозначна проблема, по відношенню до якої кожен учасник вільно висловлює свою думку, якою б непопулярним і несподіваною вона не була. Успіх дискусії визначається, у тому числі формулюванням проблеми і постановкою запитань.

Розрізняють наступні форми дискусії :

- круглий стіл – найвідоміша форма; особливість її полягає в тому, що учасники обмінюються думками один з одним при повному рівноправ'ї кожного; доцільно використовувати тоді, коли необхідно узагальнити ідеї та думки відносно обговорюваної проблеми; відіграє швидше

інформаційно-пропагандистську роль, а не служить інструментом вироблення конкретних рішень.

- симпозіум - обговорення проблеми, в ході якого учасники по черзі виступають з повідомленнями, після чого відповідають на запитання; дозволяє залучати до співпраці різних фахівців, що дає змогу більш глибоко висвітлити тему;

- дебати – це рольові інтелектуальні змагання, в яких одна команда аргументовано доводить певну тезу, а інша – опонує їй. Дебати дозволяють розглянути актуальну проблему з різних сторін.

Організуючи дискусію, ведучий орієнтує учасників на уважне, неупереджене ставлення до різних думок, фактів і тим самим формує у них досвід конструктивної участі в обміні думками, судженнями.

3. Інтерактивні ігри (моделюючі ігри, ролеві ігри тощо) - це інтервенція (втручання) ведучого в групову ситуацію "тут і тепер", яка структурує активність членів групи відповідно до певної навчальної мети. Інтерактивні ігри будять в учасників зацікавленість, створюють ситуацію випробування і дарують радість відкриттів, що властиво усім іграм.

Інтерактивні ігри можуть бути класифіковані на різних підставах:

- залежно від мети:
- від кількості учасників - деякі з них передбачають індивідуальну роботу учасників, інші - роботу в парах, в трійках, в четвінках, в малих групах, ігри, де у взаємодію вступає уся група. Можна організувати гру так, що малі групи змагатимуться одна з одною або якась частина учасників спостерігатиме за діями інших.

- від часу, необхідного для проведення і наступної оцінки інтерактивної гри;

- від засобів спілкування, які задіяні в ході проведення. Існують "вербальні" ігри, "невербальні", в яких учасники взаємодіють один з одним за допомогою "мови тіла". Існують і інші засоби самовираження - малюнки,

шуми і звуки, виготовлення тривимірних об'єктів і тому подібне. Класифікувати ігри на цій основі важливо тому, що зміна засобів взаємодії в процесі роботи чинить позитивний вплив на готовність учасників до навчання і підтримує їх готовність до розвитку. Виходячи з вище сказаного, педагог повинен піклуватися про те, щоб засоби спілкування час від часу змінювалися.

4. Тематичні акції можуть охоплювати як навчальний заклад в цілому, так і одну групу. Основною метою акцій є: формування системи педагогічної взаємодії навчального закладу і сім'ї на користь розвитку особистості дитини, розробка технологій реалізації цієї взаємодії у різних напрямках.

В результаті проведення акцій створюється сприятливе середовище для підвищення кількості контактів батьків з педагогами, формуються позитивне ставлення батьків до установи, зростає потреба в організації сімейного дозвілля.

Тематичні акції сприяють розширенню уявлень у дітей і батьків у різних освітніх областях програми.

Велика підготовча робота педагогів до проведення таких акцій сприяє підвищенню їх професійної майстерності, розширенню наявних уявлень про роботу з дітьми і батьками. Залучення до співпраці різних фахівців навчального закладу сприятливо позначається на взаємодії усіх учасників педагогічного процесу.

Алгоритм підготовки, створення і проведення тематичних акцій:

- визначення мети і завдань;
- складання плану акції;
- інтерактивні форми взаємодії з батьками (консультації, інтерактивні ігри, бесіди, анкетування, нетрадиційні батьківські збори, домашні завдання, конкурси);

- різні форми роботи з дітьми;
- спільні заходи з батьками і дітьми;
- підведення підсумків.

Орієнтовна тематика акцій: «Тиждень дитячої книги», «Тиждень рідної мови», «Тиждень народної іграшки» і т.п.

Існують традиційні і нетрадиційні форми спілкування вихователя з батьками дошкільнят, метою яких є збагачення педагогічними знаннями. Традиційні форми поділяються на колективні, індивідуальні та наочноінформаційні. До колективних форм відносять батьківські збори, конференції, зустрічі з адміністрацією тощо. Батьківські збори – це дієва форма роботи вихователів з колективом батьків, форма організованого ознайомлення їх із завданнями, змістом і методами виховання дітей певного віку в умовах дитячого садка і сім'ї. Порядок денний зборів може бути різноманітним, з урахуванням побажань батьків. Тему рекомендуємо формулювати проблемно, наприклад: «Ваша дитина слухняна?», «Чи потрібно карати дітей?» тощо. Сьогодні батьківські збори витісняються новими формами роботи, такими як усні журнали, педагогічні вітальні, круглі столи, батьківські конференції, семінари-практикуми – основна мета – обмін досвідом сімейного виховання.

Доцільно поєднувати різні форми роботи, наприклад, після проведення розважальних заходів з батьками можна організувати бесіди, збори, диспути. До індивідуальних форм відносяться педагогічні бесіди з батьками; це одна з найбільш доступних форм встановлення зв'язку з сім'єю. Бесіда може бути як самотійною формою, так і застосовуватися в поєднанні з іншими, наприклад, може бути включена в збори, відвідування сім'ї. Мета педагогічної бесіди – обмін думками з того чи іншого питання щодо виховання дітей; її особливість – активна участь і вихователя і батьків. Тематичні консультації організуються з метою відповісти на всі питання, що цікавлять батьків. Головним призначенням консультації є те, що батьки

переконаються в тому, що у дитячому садку вони можуть отримати підтримку і пораду. Існують і заочні консультації (ящик (конверт) для питань батьків). Читаючи «пошту», педагог може заздалегідь підготувати повну відповідь, вивчити літературу, порадитися з колегами або переадресувати питання. Ця форма отримала відгук та підтримку у батьків. Як показав досвід проведення заочних консультацій, батьки анонімно задають різноманітні питання, які не бажають говорити вголос, особисто.

Сімейна педагогіка в розрізі функціонування Нової української школи (НУШ)

Швидкі зміни, які відбуваються сьогодні в українському суспільстві, поступово ведуть до нових соціальних умов проживання в цивільному середовищі. Особливо гостро це відчуває і від цього страждає підрастаюче покоління, від якого залежить, яким буде життя у майбутньому.

На превеликий жаль, нинішня молодь втрачає моральні і сімейні цінності. Але поряд з тим вона має великий потенціал, запал, енергію, котрі необхідно спрямовувати у правильне і корисне русло. Провідну роль у вихованні й соціалізації дитини мають відігравати батьки, адже успіх сімейного виховання великою мірою залежить від організації домашнього побуту і становлення сімейних традицій.

Проте українські реалії засвідчують, що нинішня сім'я здебільшого перебуває у кризовому становищі: зростає психологічна напруга, збільшується кількість стресових ситуацій, з'являються нові, часом скороминучі і необґрунтовані цінності. Усе це негативно позначається на життєдіяльності родини.

Зараз ведеться багато дискусій щодо різноманітних аспектів сімейного виховання. Для того, щоб виховання дітей було ефективним, назріла необхідність у тісній співпраці двох сторін, дуже близьких для дитини, це батьки і учителі. Разом вони формують у школярів уявлення про систему цінностей, їх життєві пріоритети. Варто згадати, що довгі роки у

нашій країні діяла система державнополітичної влади, що регламентувала усі сфери людського життя, про сімейне виховання говорилося досить мало. Сімейна педагогіка як практика виникла одночасно з формуванням у соціумі такого осередку, як родина.

Так, одним із принципів Нової української школи є партнерство між учителями та батьками. Саме воно допомагає налагодити ефективну взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу. Проведене опитування серед батьків учнів 1-4-х класів ЗОШ продемонструвало, що сучасні батьки все більше виявляють бажання впливати на навчально-виховний процес. Таким чином, на вчителів покладена значна відповідальність щодо забезпечення розуміння батьками сучасних змін у змісті освіти та допомога і підтримка їх у контексті вивчення навчальних предметів. Учителі створюють групи в таких месенджерах, як Viber, Telegram, WhatsApp, Facebook Messenger, де активно спілкуються з батьками, розкривають їм не лише особливості навчально-виховного процесу, а й демонструють здобутки їхніх дітей. Такі варіанти взаємодії мотивують батьків підтримувати та допомагати у навчанні, вирішенні проблемних завдань, проєктів тощо.

У контексті педагогіки співробітництва вчителі повинні: – допомагати батькам здобувати спеціальні знання про стадії розвитку своїх дітей; – сприяти обізнаності батьків щодо особливостей впровадження ефективних способів виховання в дитини сильних сторін характеру і чеснот залежно від їх індивідуальних особливостей.

До проблем сімейної педагогіки у контексті Нової української школи відносимо: – бажання батьків порівнювати успіхи своєї дитини з іншими. Їм важко усвідомити, що школа формує особистість, яка має орієнтуватися на свої особистісні якості та розвивати саме їх; – сучасні діти проявляють високий рівень агресивності та нервового збудження, що спричинено рядом факторів, основним серед них є відсутність емоційного контакту між дітьми

та їх батьками. Батьки здебільшого зорієнтовані на матеріальному забезпеченні та недостатньо приділяють увагу налагодженню емоційного контакту зі своїми дітьми; – батьки перекладають усю навчальну функцію на школу, бажаючи отримати гарний результат навчальної діяльності лише за рахунок праці вчителя на уроці та у позаурочній діяльності. Однак вони забувають, що в контексті НУШ має відбуватися педагогічне партнерство школи та сім'ї, за якого батьки мають брати безпосередню участь у допомозі своїм дітям під час навчання. Їхнім обов'язком є створення вдома середовища, що заохочує до навчання; допомога у діяльності, пов'язаній зі школою, за методичної підтримки вчителів; сприяння розвитку учнів за допомогою методичних порад учителя та ін.; – посилюється вплив на дитячу психіку кіно і відеофільмів, здебільшого зарубіжних. На жаль, зміст фільмів відображає чужі звичаї та мораль, що демонструють силу влади, грошей та збагачення. Таким чином, такі моральні установки, як дружба, повага, емпатійність до ближніх, підтримка та допомога оточуючим відходять на другий план.

Батькам варто звернути увагу на той контент, яким цікавляться їхні діти, для того, щоб сформувати у них правильні цінності та нівелювати той рівень агресії, який демонструє сучасна кіноіндустрія: – зміни в морально-психологічному кліматі сім'ї. Батькам не вистачає знань та умінь взаємодіяти зі своїми дітьми. Вони не знають, як впливати на дитину, як з нею ефективно спілкуватися, яким чином проявляти до неї любов та турботу, щоб вона їх сприймала не лише як батьків, але й друзів, з якими можна поділитися та які завжди підтримають незважаючи на проступок. Для того, щоб правильно донести інформацію до батьків, учитель має залучити їх до активної співпраці, проводити просвіту для тих, кому вона необхідна. Так значно підвищиться рівень їхньої батьківської освіченості. Основними напрямками роботи з усунення зазначених недоліків є педагогічна освіта батьків (просвіта). Вона охоплює такі форми роботи, як:

– батьківські читання (передбачає не тільки прослуховування батьками інформації, наданої вчителем чи іншим фахівцем, а й самостійне вивчення літератури за обраною проблемою); – батьківські педагогічні конференції (дозволяє розширити, поглибити та закріпити знання про виховання дітей. Тема конференції завжди конкретна, повідомляється заздалегідь); – консультації (психолого-педагогічні дні довіри). Метою консультацій є вирішення конкретних особистих питань, які постають перед батьками у повсякденному житті); – педагогічний консилиум (форма спілкування учнів, учителів, батьків, метою якої є цілісне, всебічне вивчення особистості учня, вироблення єдиної педагогічної позиції); – лекція (послідовний монологічний виклад узагальнених знань. Цінність лекції полягає в тому, що нею можна охопити практично усі проблеми сімейного виховання); – батьківські університети (у певний час і певні дні проводяться лекції, педагогічні консультації, семінарські та практичні заняття, де не лише надаються поради батькам, але й відбувається обмін досвідом виховання, думками, організовуються виставки літератури); – бесіда (має необмежений діапазон тем та проблем, використовується у зв'язку з виникненням виховної потреби, дозволяє з'ясувати та узгодити думки, позиції, виробити взаєморозуміння); – семінар (передбачає попередню самостійну роботу батьків і вчителів (вивчення літератури, досвіду, підготовку виступів, доповідей, тез, питань); – педагогічний практикум (форма вироблення у батьків педагогічних умінь з виховання дітей, з ефективного вирішення будь-яких педагогічних ситуацій, своєрідне тренування педагогічного мислення батьків-вихователів); – тематичні вечори та вечори запитань і відповідей (проводяться після діагностики батьківських проблем, які виникають у вихованні дітей та у взаємовідносинах з ними. На вечори запрошуються спеціалісти та батьки дітей певного віку); – інтерактивні форми роботи (батьківські ринги, спільний проєкт, синтез думок, тренінги, акваріум, коло ідей тощо). Допомагають максимально активізувати

батьківський потенціал та сприяють розвитку комунікативних умінь і навичок батьків.

Сучасна сімейна педагогіка повинна стати більш гнучкою і практичною, враховувати зміни, що відбуваються в суспільстві, виступати просвітителем батьків з питань навчання та організації виховання дітей у сім'ї, озброювати їх практичними знаннями та вміннями взаємодії з ними, встановлювати партнерські взаємини – школа – батьки – учителі.

Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	<i>Семінар</i> Сімейна педагогіка як складова системи педагогічних знань.	2	1
2	<i>Вирішення практичних завдань</i> Функції та типологія сучасної сім'ї.	4	1
3	<i>Дискусія</i> Психолого-педагогічний простір сім'ї і дошкільний заклад у супроводі вчителя-логопеда.	4	2
4	<i>Круглий стіл</i> Сутність і технології сімейного виховання.	4	2
5	<i>Семінар</i> Зміст, форми і методи сімейного виховання з боку рекомендацій вчителя-логопеда.	4	2
6	<i>Вирішення практичних завдань</i> Роль вчителя-логопеда у соціальному просторі сім'ї. Порушення взаємодії.	2	2
7	<i>Тренінг</i> Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у організаційно-педагогічній діяльності вчителя-логопеда.	4	2
Усього:		24	12

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
		Денна	Заочна	
1	Сімейна педагогіка як складова системи педагогічних знань.	10	12	Індивідуальна , групова співбесіда
2	Функції та типологія сучасної сім'ї.	10	14	

3	Психолого-педагогічний простір сім'ї і дошкільний заклад.	10	15	усне опитування, перевірка практичних завдань, екзамен
4	Сутність і технології сімейного виховання.	10	13	
5	Зміст, форми і методи сімейного виховання.	10	13	
6	Спілкування у соціальному просторі сім'ї. Порухення взаємодії.	10	11	
7	Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у організаційно-педагогічній діяльності вихователя.	10	12	
Разом		70	90	

Індивідуальні навчально-дослідні завдання (ІНДЗ)

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Сімейна педагогіка як складова системи педагогічних знань.		
2	Функції та типологія сучасної сім'ї.		
3	Психолого-педагогічний простір сім'ї і дошкільний заклад.		
4	Сутність і технології сімейного виховання.		
5	Зміст, форми і методи сімейного виховання.		
6	Спілкування у соціальному просторі сім'ї. Порухення взаємодії.		
7	Взаємодія дошкільного закладу і сім'ї у організаційно-педагогічній діяльності вихователя.		
Разом		10	10

Методи навчання

Пояснювально-ілюстративний метод. Студенти здобувають знання, слухаючи лекцію, з навчальної або методичної літератури у "готовому" вигляді. Сприймаючи й осмислюючи факти, оцінки, висновки, вони залишаються в межах репродуктивного (відтворювального) мислення.

Репродуктивний метод. Застосування вивченого на основі зразка, моделі діяльності або загально прийнятих підходів під час семінарських (практичних занять). Діяльність тих, кого навчають, є алгоритмічною, тобто відповідає інструкціям, розпорядженням, правилам - в аналогічних до представленого зразка ситуаціях.

Метод проблемного викладання. Використовуючи доцільні джерела й засоби під час лекційних і практичних занять, педагог, перш ніж викладати матеріал, ставить проблему, формулює пізнавальне завдання, а потім, наводить систему доведень, порівнюючи погляди, різні підходи, показує спосіб розв'язання поставленого завдання. Студенти стають ніби свідками і співучасниками наукового пошуку.

Пошуковий, або евристичний метод. Використовується в тій чи іншій мірі у всіх формах навчальних занять та під час індивідуальної чи самостійної роботи студента. Його суть - в організації активного пошуку розв'язання висунутих педагогом (чи самостійно сформульованих) пізнавальних завдань, в визначених випадках під керівництвом педагога, або на основі наведених прикладів і вказівок. Процес мислення набуває продуктивного характеру, але його поетапно скеровує й контролює педагог або самі студенти на основі роботи над навчально-методичною літературою.

Дослідницький метод. Після аналізу матеріалу, постановки проблем і завдань та короткого усного або письмового інструктажу ті, кого навчають, самостійно вивчають літературу, джерела, ведуть спостереження й виміри, наприклад, об'єму та інтенсивності фізичного

навантаження, виконують інші пошукові дії. Ініціатива, самостійність, творчий пошук виявляються в дослідницькій діяльності найповніше. Методи навчальної роботи безпосередньо переходять у методи, які імітують, а іноді й реалізують науковий пошук. Такий метод є пріоритетним у самостійній підготовці студентів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Критерії оцінювання

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

бали	Критерії
------	----------

0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-5 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені. Відсутні приклади практичного використання.
6-10 балів	Студент не вміє логічно думати, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні, книжкові. Не наведено прикладів практичного використання в освітньому процесі
11-15 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Студент намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання в освітньому процесі.
16-20 балів	Студент уміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.

Засоби діагностування результатів навчання

Контрольні модульні роботи, усне опитування, індивідуальні навчально-дослідні завдання (есе, реферати, презентації, рецензії, сценарії), екзамен.

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні завдання	0 балів	Здобувач відтворює незначну частину навчального матеріалу, має поверхові уявлення про предмет вивчення, неаргументовано висловлює думку. Використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали, виконує практичні завдання за умови сторонньої допомоги.
	1 бал	Знання здобувача є достатньо повними, він

		самостійно застосовує відповідний навчальний матеріал, виконуючи практичні завдання; аналізує, робить висновки. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але припускається неточностей. Здобувач самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Виконані завдання у цілому відповідають вимогам, хоча мають незначні огріхи.
	2 бали	Здобувач володіє міцними знаннями, оперує ними при виконанні практичних завдань. Самостійно використовує необхідні інформаційно-методичні матеріали виконуючи практичні завдання. Не припускається помилок при їхньому виконанні. Здобувач виступає експертом практичних завдань, що виконали однокурсники.
Самостійна робота	0 балів	Здобувач розпізнає деякі об'єкти вивчення та визначає їх на побутовому рівні, може описувати деякі об'єкти вивчення; має фрагментарні уявлення з предмета вивчення; виконує елементарні прийоми практичних завдань.
	1 бал	Здобувач знає окремі факти, що стосуються навчального матеріалу; виявляє здатність елементарно висловлювати думку; самостійно та за допомогою викладача може виконувати

		частину практичних завдань; знає послідовність виконання завдання; практичні завдання містять багато суттєвих відхилень від установлених вимог, при їх виконанні потребує систематичної допомоги викладача.
	2 бали	Здобувач самостійно і логічно відтворює фактичний і теоретичний матеріал та наводить приклади; володіє навчальним матеріалом і використовує набуті знання, уміння у стандартних ситуаціях; самостійно виконує практичні завдання відповідно до методичних рекомендацій; практичні завдання мають окремі помилки; користується необхідними навчально-методичними матеріалами.
	3 бали	Здобувач володіє глибокими знаннями, демонструє відповідні компетентності, використовує їх у нестандартних ситуаціях, самостійно працює з інформацією у відповідності до поставлених завдань; систематизує та узагальнює навчальний матеріал; самостійно користується додатковими джерелами інформації; без помилок виконує та аналізує практичні завдання.
Письмова робота	0-9	Здобувач не менше ніж на 50% контрольних завдань надав правильну відповідь – початковий рівень знань
	10-13	Здобувач на 51% - 70% контрольних завдань надав правильну відповідь – середній рівень

		знань
	14-17	Здобувач на 71% - 90% контрольних завдань надав правильну відповідь – достатній рівень знань
	18-20	Здобувач на 91% - 100% контрольних завдань надав правильну відповідь – високий рівень знань
ІНДЗ (есе)	1-3	якщо завдання виконане не зовсім вірно
	3-7	диференціюється в залежності від якості виконання та оформлення завдання
	7-10	при максимально повному виконанні змісту завдання з використанням необхідних джерел та при належному оформленні результатів виконання завдання (електронного документу чи презентації).

Критерії оцінювання підсумкового контролю (екзамен)

Для навчальної дисципліни «Сімейна педагогіка», яка за навчальним планом передбачає підсумковий контроль у формі екзамену, відводиться 20 балів. Здобувач вищої освіти може скласти екзамен, якщо кількість отриманих впродовж вивчення дисципліни балів не менше як 40.

бали	Критерії
0 балів	Відповіді на запитання відсутні.
1-5 балів	Відповіді на запитання неповні, невпевнені. Відсутні приклади практичного використання.
6-10 балів	Здобувач вищої освіти не вміє логічно думати, робити власні висновки. Відповіді на запитання формальні, книжкові. Не

	наведено прикладів практичного використання в освітньому процесі.
11-15 балів	Відповіді на запитання загалом правильні, проте наявні помилки у визначеннях. Здобувач вищої освіти намагається робити власні висновки, наводить приклади практичного використання в освітньому процесі.
16-20 балів	Здобувач вищої освіти вміє розмірковувати, робити власні висновки. Відповіді на запитання повні, обґрунтовані, логічно побудовані, з прикладами практичного використання.

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	Здобувач демонструє міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях; реалізує теоретичні положення навчальної дисципліни виконуючи практичні завдання проводити аналіз і діагностувати рівень функціонування сім'ї як виховної інституції. При виконанні практичних завдань проявляє вміння самостійно вирішувати поставлені завдання, активно включається в обговорення, відстоює власну точку зору в питаннях та рішеннях, що розглядаються. Оцінка нижче 100 балів обґрунтовується недостатнім розкриттям теоретичних питань навчальної дисципліни, або тим, що студент проявляє невпевненість в тлумаченні теоретичних положень чи складних практичних завдань.
Добре (82-89 В)	Здобувач демонструє знання, володіння матеріалом в обсязі, що відповідає програмі навчальної дисципліни, робить на

	їхній основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач у сфері сімейного виховання, але припускається несуттєвих помилок. При виконанні практичних завдань, здобувач самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких є незначною.
Добре (74-81 C)	Здобувач на достатньому рівні володіє навчальним матеріалом, знає основні теоретичні положення, що відповідають програмі навчальної дисципліни, аналізує можливі практичні ситуації та вирішує їх, але припускається помилок які усуває за підтримки з боку викладача або однокурсників. Пояснює основні положення, дає правильні відповіді щодо основних методів і прийомів взаємодії батьків з виводателями. Помилки у відповідях не є системними, впевнено працює за алгоритмом.
Задовільно (64-73 D)	Здобувач розуміє основні положення навчальної дисципліни, котрі є визначальними і орієнтується у напрямі вирішення практичних завдань. Здобувач розуміє практичні завдання, має пропозиції щодо напрямку їх вирішення. Самостійно вирішує завдання за зразком, допускає значну кількість неточностей, помилок, котрі усуває під керівництвом викладача, підтримки з боку однокурсників. Розуміє основні закономірності сімейного виховання дітей дошкільного віку.
Задовільно (60-63 E)	Здобувач поверхнево опанував навчальний зміст, передбачений програмою навчальної дисципліни, володіє основними положеннями на мінімально допустимому рівні. Знання щодо основних закономірностей мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку несистемні, фрагментарні.

	Виконання практичних завдань, формалізоване: є відповідність алгоритму, виконує практичні завдання за підтримки з боку викладача зі значними труднощами; відсутнє глибоке розуміння про теоретичні і методологічні основи сімейної педагогіки.
Незадовільно (35-59 FX)	Здобувач має фрагментарні знання, опанувавши менше половини обсягу навчального змісту, передбаченого програмою навчальної дисципліни. Відсутнє цілісне усвідомлення навчального матеріалу. Здобувач працює пасивно, практичні завдання виконує переважно з помилками, виправляє помилки лише при виконанні нескладних практичних завдань. Здобувач допускається до повторного складання заліку.
Незадовільно (0-34 F)	Здобувач не виконує вимоги програми навчальної дисципліни: не сформовані знання уміння та навички. Здобувач не допускається до заліку та проходить повторне вивчення дисципліни.

Засоби діагностування результатів навчання

Поточний контроль може проводитися у формі усного опитування або письмового експрес-контролю на семінарських заняттях та лекціях, у формі колоквиуму, виступів студентів при обговоренні питань на семінарських заняттях, письмових робіт (індивідуальні самостійні роботи, реферати, контрольні роботи під час аудиторних занять та ін.), розв'язання практичних задач, вирішення тестових завдань.

**ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ІНДЗ З НАВЧАЛЬНОЇ
ДИСЦИПЛІНИ «СІМЕЙНА ПЕДАГОГІКА»**

1. Сімейне виховання як пріоритетне встановленні особистості дитини.
2. Особливості становлення педагогіки сімейного виховання в Україні.
3. Традиції виховання хлопчика та дівчинки в українській родині.
4. Особливості виховання в українській родині в різні історичні періоди.
5. Погляди на сімейне виховання Ж.-Ж. Руссо.
6. Материнська школа Я. А. Коменського.
7. Погляди на сімейне виховання КД. Ушинського.
8. Батьківська педагогіка В.О. Сухомлинського.
9. Система сімейного виховання усім ї Нікітіних.
10. А.С. Макаренко про сімейне виховання.
11. Педагогіка любові й свободи Ю.П. Азарова.
12. Основа авторитету батька й матері.
13. Формування стосунків між батьками та дітьми.
14. Батькам – про дитячі страхи.
15. Виховання дитини в родині, яка складається з кількох поколінь.
16. Роль сім'ї у вихованні дитини з особливими потребами.
17. Як виховувати у дитини художній смак.
18. Спів у житті маленької дитини. Підбір пісень для дітей.
19. Іграшки та книги для дітей. Як правильно їх купувати дитині.
20. Організація домашніх вечорів для дітей.
21. Статеворольове виховання усім ї.
22. Бюджет сім'ї та залучення дітей до ведення домашнього господарства.
23. Виявлення і розвиток у дітей творчих здібностей.
24. Про використання в сім'ї телевізора та комп'ютера для дітей.
25. Мій малюк – талановитий (про ранній розвиток дитини).
26. До школи – разом. Підготовка дітей до школи.
27. Організація вільного часу в родині.

28. Образ сім'ї в образотворчому мистецтві.
29. Дитячі образи в мистецтві.
30. Роль батьків в організації безпечного середовища дитини шкільного віку.
31. Роль сім'ї у формуванні безпечної поведінки дітей в Інтернетмережі.
32. Навчання дітей тайм-менеджменту в сім'ї.
33. Розробка тлумачного словничка сімейно-родинних відносин та стосунків в українській сім'ї.
34. Підбірка фольклорного матеріалу, в якому розкривається роль та значення сімейного виховання в житті людини.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ РЕФЕРАТУ

Реферат (лат. *refere* – доповідати, повідомляти) – невеликий цілісний виклад матеріалу, у якому коротко, але з мотивуванням, визначеннями і висновками викладено основні ідеї, положення статті або кількох статей, книг; інколи дається власне ставлення до них.

Оглядовий реферат містить огляд і аналіз певного кола наукових джерел, а пошуковий – висвітлює певну інформацію і має елементи самостійного пошуку.

Структура реферату містить такі елементи:

- титульна сторінка
- зміст
- вступ
- основна частина (розділи, пункти і підпункти)
- висновки
- список використаних джерел
- додатки.

Вимоги до оформлення реферату:

- текст роботи має бути надруковано з одного боку аркуша (формат А-4) стандартним 14 шрифтом Times New Roman;
- назви розділів краще набирати 14-им шрифтом (усі великі напівжирні), а пункти і підпункти виділяти напівжирним курсивом;
- міжрядковий інтервал – 1,5;
- відступ в абзацах – 1,25 см;
- текст реферату необхідно друкувати, залишаючи береги таких розмірів: лівий – 20 мм, правий – 15 мм, верхній – 20 мм, нижній – 20 мм;
- нумерація сторінок зверху посередині;
- обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Ілюстративний матеріал – малюнки, графіки, схеми тощо слід розміщувати безпосередньо після першого посилання на нього в тексті. Якщо графік, схема, таблиця не поміщається на сторінці, де є посилання, їх подають на наступній сторінці. На кожний ілюстративний матеріал мають бути посилання в тексті.

Вибір теми

Тема реферату є важливим етапом у його написанні. З переліку тем, які є запропонованими, необхідно вибрати саме ту, яка є найбільш цікавою, або запропонувати самостійно сформульовану тему викладачеві.

При визначенні теми необхідно керуватися як власним інтересом так і наявністю літератури з означеної проблеми. Для цього слід звернутися до бібліотечних каталогів, проконсультуватися з викладачем, використати інтернет-ресурси. Якщо, на вашу думку, ви маєте достатньо інформації з означеної теми, можна сміливо приступати до написання реферату.

Робота над змістом. Зміст реферату формується у процесі роботи над інформаційними джерелами. Послідовність викладу теми реферату конкретизується у розкритті питань плану. Зміст реферату може бути простим – перелік пунктів, чи складним – пункти поділяються на підпункти.

У процесі написання реферату, зміст може доповнюватися чи змінюватися. Необхідно в кінці написання реферату зробити уточнення змісту.

Вступ. Обсяг вступу – 1-2 сторінки. У ньому має бути обґрунтована актуальність та стан дослідженості обраної проблеми в науковій літературі. У вступі формулюють мету і завдання реферату, дають короткий загальний огляд наукової літератури і використаних джерел.

Обґрунтування актуальності обраної теми – це насамперед відповідь на питання: "Чому я вибрав цю тему реферату, чим вона мене зацікавила?" До того ж важливо пов'язати її з сучасними проблемами навчання і виховання студентів.

Оцінюючи стан дослідження наукової проблеми, треба коротко висвітлити ту низку відомих авторів наукових уявлень, яка склалася в педагогічній науці з цієї проблеми.

Можна запропонувати два варіанти формулювання мети:

1.Формулювання мети за допомогою дієслів: дослідити, вивчити, визначити, обґрунтувати, проаналізувати, систематизувати, висвітлити, розглянути, узагальнити тощо.

2.Формулювання мети за допомогою питань.

Завдання роботи – це конкретні сходинки (етапи) досягнення її мети.

У короткому огляді літератури і джерел, з якими автор працював, треба оцінити їхню корисність, доступність, висловити своє ставлення до їхнього змісту.

Основна частина. Основний зміст роботи вміщують після вступу, починаючи з нової сторінки. Сутність роботи — це викладання відомостей про предмет дослідження, необхідних і достатніх для розкриття сутності даної роботи .

Розділи можна поділяти на підрозділи і пункти. Пункти, якщо це необхідно, поділяють на підпункти. Кожен пункт і підпункт повинен містити закінчену інформацію. Повні докази або подробиці дослідження можна розмістити у додатках.

Висновки. Висновки розташовують безпосередньо після викладення основного змісту роботи, починаючи з нової сторінки. У висновках наводять оцінку одержаних результатів дослідження (наукову, практичну, соціальну цінність). Ця частина містить висновки автора стосовно сутності проблеми, питань, що розглядались у роботі, можливих галузей використання здобутих результатів роботи.

Рекомендації. Рекомендації вміщують, якщо це потрібно, після висновків, починаючи з нової сторінки. У рекомендаціях визначають подальші роботи, які вважають необхідними, приділяючи основну увагу пропозиціям щодо ефективного використання результатів дослідження. Текст рекомендацій можна поділяти на пункти.

Список використаних джерел. Список використаної літератури, який починають з нової сторінки, завершує основну частину. Перелік джерел, на які є посилання в основній частині роботи, наводять після рекомендацій, якщо вони є.

Захист реферату має проходити за таким планом:

- актуальність обраної теми
- основні тези, що розкривають тему
- власний аналіз літературних джерел та ставлення до порушеної проблеми.

Критерії оцінювання рефератів. Кожний реферат оцінюється, виходячи з аналізу сукупності таких критеріїв:

1. Актуальність теми.
2. План реферату має системно розкривати обрану тему.
3. Зміст реферату має передбачати розкриття положень

сучасних підходів до проблем вищої школи.

4. Використані джерела, тобто наявність достатньої кількості сучасних нормативних і наукових джерел.

Примітка: реферат «скопійований» із Інтернет-мережі чи такий, що не містить аналізу та узагальнень опрацьованої літератури та власного погляду на проблему – не зараховується.

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ СИТУАЦІЇ

1. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Минулого року Ви проводили з батьками з дослідницькою метою новий особистісний тест. Ми б хотіли мати його результати для картотеки нашого методичного кабінету" Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.
2. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Моя сусідка по кімнаті і гуртожитку вивчає психологію. Вона дала мені особистісний тест, за результатами якого я виявилась не спроможною до сімейного життя. Я дуже засмутилася з приводу цього і навіть перестала зустрічатися з другом". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи були порушені.
3. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Для вдосконалення якості освіти у нашому дошкільному навчальному закладі нам потрібен тест інтелекту, який не враховує міжкультурних відмінностей і дозволяє виміряти вроджений потенціал дитини". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики?

Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

4. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Можеш дати мені бланки тесту Векслера або щось по готовності дитини до школи? Мій племінник наступного тижня іде до школи і буде проходити обстеження. Мені хотілося б трішки позайматися з ним, щоб той зміг пройти". Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

5. Уявіть, що до Вас звернулися з таким проханням: "Вчора ввечері я відповів на питання інтелектуального тесту, опублікованого у журналі "Полезные советы" і одержав IQ рівне 80. Я думаю, що психологічні тести безглузді." Якою буде Ваша реакція на це прохання? Чи припустимим є непрофесійне або некоректне використання психологічної методики? Відповідь обґрунтуйте. Зазначте, які етичні принципи могли бути порушені.

ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

Підготувати з наукових джерел тези, у яких розкривається роль сім'ї у вихованні підростаючого покоління.

– Прочитайте одну з книг, де є досвід родинного виховання (наприклад, книгу В.С. Мухіної, Бориса та Олени Нікітіних та ін.). Визначіть основні напрями, методи та засоби виховання дитини, а також їх ефективність.

– Згадайте біографії видатних людей або героїв художніх творів, у житті яких значну роль зіграли бабусі.

– Познайомтесь з одним із журналів, адресованих сучасній родині, та підготуйте до його реклами. Цю рекламу запропонуйте на практичному занятті.

– Підберіть дві-три книги або журнальні статті, які стосуються проблем виховання. Продумайте, як найкраще ознайомити з цією інформацією батьків дітей, до яких Ви прийшли у дитячий садочок або школу на практику.

– Складіть план спеціально створеної педагогічної ситуації, яка передбачає неформальне спілкування педагога, батьків, дітей. Поясніть, який саме досвід зможе педагог використати у подальшій своїй роботі, як він зможе розширити коло своїх уявлень про особливості родинного виховання.

– Підберіть систему ігор, вправ, цікавих завдань для цілеспрямованого розумового розвитку дітей різного віку (раннього, середнього, старшого дошкільного та молодшого шкільного) в умовах родини. (Вік та завдання за вибором студента).

– Проаналізуйте книгу Н.Тепп, Л.Керолл, Дж.Тоубер «Дети Индиго» та сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо організації ефективної взаємодії з такими дітьми у родині.

– Складіть список українських народних казок, які можна

рекомендувати батькам для сімейного читання. Продемонструйте один із прийомів роботи над казкою у родині.

– Складіть репертуарний список музичних творів батькам для прослуховування та обговорення з дітьми. Продемонструйте один із прийомів роботи над конкретним музичним твором у родині.

– Підібрати оповідання, історії, казки тощо, які допоможуть батькам закріпити у свідомості дітей соціальні та моральні цінності. Сформулювати питання для проведення бесіди з дитиною за змістом одного із цих творів.

– З метою формування у дітей раннього віку толерантного ставлення до людей різних рас, національностей, почуття поваги до Людини як найбільшої цінності на землі дібрати казку (оповідь) та бути готовим до роботи за змістом (сформулювати запитання для бесіди).

Види (форми) індивідуальних науково-дослідних завдань (індз)

– Підібрати з усної народної творчості зразки творів, в яких відображені сімейні звичаї (прислів'я, приказки, загадки, потішки тощо);

– Підберіть висловлювання про родину, про родинне виховання. Які з цих висловлювань зможуть зрозуміти старші дошкільники, молодші школярі? В якій педагогічній ситуації (бесіда з дітьми, ігри на побутову тематику, роздивляння ілюстрованого матеріалу, читання художньої літератури і т.п.) доцільно використати висловлювання, які Ви підібрали?

– Виписати погляди видатних педагогів на значення сім'ї та сімейного виховання у становленні особистості дитини.

– Розробити практичні рекомендації для батьків вихованців щодо успішної соціалізації дитини у сім'ї (вік дитини обрати самостійно).

– Розробити практичні рекомендації для батьків вихованців щодо формування позитивного ставлення дитини до світу людей і взаємин між ними.

– Розробити анкету, опитувальник щодо вивчення рівня педагогічної культури батьків.

– Скласти анкету, опитувальник для батьків щодо виявлення потреб в освітніх та оздоровчих послугах для дітей.

– Навести приклади конфліктних ситуацій між батьками та дітьми за якими ви спостерігали на практиці. Запропонувати варіанти вирішення їх.

– Підготувати інформаційне повідомлення у вигляді презентації щодо запобігання конфліктів між батьками та дітьми дошкільного віку.

– Розробити план-конспект лекції, консультації, семінару-практикуму для батьків на одну із проблем виховання дітей: гендерне виховання дітей дошкільного віку, екологічне виховання дітей, моральне виховання дошкільників, ознайомлення з правами дітей, готовність дитини до навчання в школі.

– Зробіть схему загальних і відмінних ознак громадського і родинного виховання.

– Ви чули висловлювання «Щастя родини – в твоїх руках»? Як Ви його розумієте? Чи згодні Ви з цим? Що є «робити» щастя родини? На прикладі родин Ваших друзів, знайомих, близьких треба підтвердити або не підтвердити це висловлювання.

– Надайте приклади, як саме Ви чи Ваші друзі змінювали на краще взаємовідносини у родині, виступаючи як вихователь своїх близьких (батьків, бабусь, дідусів, брата, сестри і т.д.). Кого з близьких людей Ви вважаєте своїм головним вихователем? Чому?

– Складіть схему «Компоненти виховного потенціалу родини».

– Розробіть правила для батьків в ситуації «Як вести себе, якщо в родині тільки одна дитина».

– Порівняйте два поняття «авторитарність» та «авторитет». Докажіть, що авторитет батьків і гуманне виховання не виключають одне одне.

– Напишіть міні-твори «Мій дім», «Психологічний портрет моєї родини».

– Випишіть висловлювання, у яких відображені родинні звичаї. Які з

цих висловлювань є актуальними сьогодні, а які є застарілими ?

– Підберіть три-чотири колискові пісні різних народів; проаналізуйте закладені в них цілі виховання; визначіть, виразниками яких загальнолюдських або національних цінностей вони є.

– Сформулюйте типові труднощі педагога у спілкуванні з батьками.

– Продумайте та напишіть сценарій зустрічі з батьками дитини «Давайте познайомимось» та сценарій круглого столу «Виховання добром».

– Поясніть, чому у багатьох країнах допомога батькам у вихованні дітей розглядається не тільки у педагогічному, але й у соціальному аспектах.

– Висловіть своєї пропозиції щодо покращення педагогічної культури батьків у тому закладі освіти, де Ви навчалися.

– Запропонуйте методику виявлення у дітей уявлень про працю їх батьків.

– Сформулюйте рекомендації для педагога щодо формування у дітей уявлень про родину.

– Складіть програму «Економіка для дітей» або «Економіка та дитина». Поясніть необхідність економічного виховання дитини у таких напрямках: знайомство дитини з грошима, з рекламою і т.п.

– Курс психології надав Вам знання про психологічні особливості, які притаманні хлопчикам та дівчаткам. Спираючись на них, складіть рекомендації щодо родинного виховання сина чи доньки.

– Сформулювати поради батькам щодо розумних вимог дотримання дітьми правил поведінки у суспільстві (поєднання батьківського контролю та задоволення потреби дитини у любові і схваленні).

– Користуючись науковими джерелами або власним досвідом, змоделювати педагогічну ситуацію взаємодії батька (матері) з дитиною, у розв'язанні якої буде ефективним один із методів виховання у родині (вимога, переконання, привчання, заохочування, покарання, приклад тощо).

Обґрунтувати доцільність вибору методу виховання.

– Підготувати повідомлення про героїчне минуле однієї із визначних постатей українського народу (це може бути повідомлення і про героїчні подвиги своїх пращурів).

Сформулювати запитання для закріплення матеріалу.

– В оригінальній формі зобразити права та обов'язки усіх членів родини (вибір вікової категорії дітей для організації правового виховання у сім'ї за вибором студента). Це може бути плакат, стінівка, схема життєдіяльності родини та ін.

– Скласти кодекс моральних добродійностей дитини дошкільного (молодшого шкільного) віку, на який можуть опиратися у вихованні дітей батьки.

– Спираючись на наукову літературу та норми етики, письмово дати відповідь на запитання дітей: 3-4 роки – «Де беруться діти?»; 5-6 років – «Як потрапляють діти в живіт?»; 6-8 років – «Яка роль тата у появі дітей?»

– Запропонуйте підбірку рухливих та народних ігор для включення дітей в активну рухову діяльність. Розкрийте методику проведення однієї з ігор.

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо раціонального харчування дітей у сім'ї.

– Складіть перелік трудових обов'язків дітей різного віку у родині.

– Окресліть програму роботи з гіперактивними дітьми.

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо використання Методів заохочення і покарання у родині (вік дитини за вибором студента).

– Доповідь на тему «Дитина і комп'ютер».

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо ефективної організації процесу спілкування батьків із дітьми в умовах родини.

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо ефективної організації дозвілля з дітьми різного віку в умовах сім'ї.

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо врахування особливостей анатомо-фізіологічного та психічного розвитку дітей молодшого дошкільного віку.

– Сформулюйте методичні рекомендації батькам щодо врахування особливостей анатомо-фізіологічного та психічного розвитку дітей старшого дошкільного віку.

ПІСЛЯМОВА

Виховання самостійності підростаючого покоління належить до першочергових завдань держави в галузі освіти, починаючи з першої, дошкільної ланки. Уже з перших років життя дитини мають створюватись умови для становлення активної, творчої, самостійної особистості, здатної здійснювати власні вибори, покладати на себе відповідальність, приймати значущі рішення, визначати шлях свого розвитку. Закони України «Про освіту» і «Про дошкільну освіту», Національна стратегія розвитку освіти в Україні, Концепція дошкільного виховання в Україні, Базовий компонент дошкільної освіти України, Освітня програма «Впевнений старт» для дітей старшого дошкільного віку, інші нормативні й інструктивні документи орієнтують освітян на розвиток самостійної особистості з активною життєвою позицією. Це особливо актуально з огляду на ті виклики, які ставить сьогодення перед кожною людиною: необхідність бути конкурентноздатною, ініціативною, цілеспрямованою, креативною в постійно змінюваних умовах соціуму та все зростаючому темпі життя. Водночас, у цьому процесі часто недооцінюється роль сім'ї та сімейного виховання для формування тих якостей, які характеризують самостійність дитини. Дещо це пов'язано з тим, що сучасна сім'я не в повній мірі використовує свій потенціал, а рівень педагогічної культури батьків, на жаль, теж залишається далеким від достатнього. Тим не менше, більшість дослідників називають саме середовище сім'ї одним із основних факторів виховання самостійності дитини. Самостійність особистості є однією з головних складових характеру дитини і поєднує інтелектуальні, вольові та емоційні якості особистості; їх інтеграція виражається у внутрішній мобілізації сил і ресурсів для здійснення вибраного алгоритму дій. Зважаючи на вищесказане, нагальним питанням є узгодження позицій педагогів і батьків з питання виховання самостійності дошкільників,

налагодження тісної співпраці і систематичної взаємодії закладу дошкільної освіти та батьків дітей. Зміни, що відбуваються в державі та освіті, ставлять нові вимоги до характеру та якості відносин сім'ї та освітнього закладу. Періодично змінюється ставлення держави до сім'ї, стає іншою і сама сім'я. Сьогодні втрачається значна частина сімейно-моральних традицій, змінюється ставлення батьків до дітей, руйнується психологічний мікросоціум сім'ї. У сучасних непростих соціально-економічних умовах, батьки, здебільшого, шукають джерела існування, а не займаються вихованням дітей. Зростає кількість неповних, неблагополучних сімей. Все це ускладнює реалізацію фундаментального права кожної дитини на сім'ю, на її комплексне виховання у сімейному оточенні. І система освіти, визнаючи ключовою роль сім'ї у питаннях розвитку та виховання дітей, також потребує оновлення змісту, організаційних форм освіти батьків, впровадження у практику нетрадиційних методів роботи, створення різних спеціальних служб допомоги (педагогічної, психологічної), що утворюють єдиний освітній простір, здатний допомогти розвитку дитини та її сім'ї. Визнання пріоритету сімейного виховання змінює позицію закладу дошкільної освіти у роботі із сім'єю. Актуальність оновлення змісту співпраці з сім'єю обумовлена необхідністю активізації та інтеграції роботи всіх фахівців дошкільної освіти у вирішенні проблеми взаємодії ЗДО та сім'ї відповідно до міжнародного та вітчизняного законодавства. Актуальність проблеми взаємодії ЗДО та сім'ї не підлягає сумніву. Дитина приходить до садочку з родини та повертається до своєї родини. Сім'я для дитини – первинне соціальне мікросередовище. Безперечно її величезний вплив на розвиток дитини, в тому числі на виховання її самостійності. Проте сьогодні одні сім'ї не хочуть виховувати дітей, інші – не вміють, треті – не розуміють, навіщо це потрібно. Погіршується це тим, що молоді сім'ї прагнуть жити окремо від старших, у багатьох батьків відсутній досвід спілкування з молодшими братами та сестрами, втрачено досвід традицій сімейного

виховання. Усе це призводить до проблем виховання дитини у сім'ї, і, як наслідок, недостатньої сформованості самостійності особистості.

ДОДАТКИ

СТРАТЕГІЯ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ДИТИНИ ВІДПОВІДНО ДО ЇЇ ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Від народження до 7 місяців– своєчасне годування, додержання чистоти, температурного режиму, виявлення любові, ніжності, пестування, лагідні розмови з дитиною, спів їй колискових пісень (їх припинення не обмежується віком). Не можна бити дитину, кричати на неї, порушувати її режим, створювати навколо неї метушню, без потреби довго тримати на руках.

Від 8 до 14 місяців– переключення уваги дитини з одного предмета на інший, навчання розуміти слова “ні”, “не можна”, “шкода”; сприймання елементарних батьківських вимог. Діти в цей період дуже чутливі на грубість, окрики. Вони потребують ніжності й обережності в спілкуванні.

Від 15 місяців до 2 років– початок першої “ вікової кризи”. Особливість поведінки дитини – підвищена мобільність і прояви негативізму – заперечення. Не можна карати дитину за поведінку, що природно випливає з її потреби пізнання і розвитку. Необхідно створити в сім’ї безпечні умови (закрити розетки, прибрати гострі предмети, скло, привчати до того, що не можна самому вмикати телевізор, газ, торкатися гарячих предметів тощо). Забороняючи, пояснювати чому. Поступово привчати до самообслуговування. Необхідно, щоб діти відчували вимогливість батьків до їхньої поведінки і послідовність цих вимог. У цей період надзвичайно важливо, щоб у вихованні дитини активним був батько.

Від 2 до 3 роківзростають мобільність дитини, цікавість і прагнення все відчутти на дотик. Батьки повинні приділити головну увагу безпеці малюка, зберігати спокій і бути терплячими, не дратуватись через схильність дітей дражнити інших, ламати, розкидати речі, забиратись у середину чогось тощо (це процес пізнання довкілля). Хорошими помічниками батькам можуть бути почуття гумору й розуміння того, що саме вони є взірцем

поведінки для своєї дитини. Головне в батьківській стратегії цього періоду – добитись балансу між милосердям і справедливістю, ніжністю й вимогливістю, між любов'ю і суворістю; залучати дитину до посильної для неї праці на користь сім'ї.

У віці від 4 до 6 років центри батьківської уваги мають бути не тільки вчинки дитини, але й їхні мотиви. Варто постійно пояснювати своїй дитині, чому саме так треба чинити, а не інакше, допомагати їй побачити причинність різних дій і наслідків. Дитячу діяльність спрямувати на добродійність, турботу про інших і пізнання.

ПАМ'ЯТКА для вихователя

Принципи і методи організації роботи дитячого садка з родинами

Батьківська любов, двосторонні відносини, що передбачають двох учасників – маму (тата) і дитину, яких пов'язують взаєморозуміння, взаємоповага і взаємна симпатія. Методи вивчення сім'ї – інструменти, за допомогою яких збирається, аналізується, узагальнюються дані, що характеризують сім'ю, а також розкриваються взаємозв'язки та закономірності домашнього виховання. Психолого-педагогічні методи – методи за допомогою яких одночасно і вивчаються, і коректується педагогічна позиція батьків (бесіда, спостереження, метод емпатійного слухання, виконання дитиною у присутності когось із членів сім'ї практичного завдання, відвідування вихователем сім'ї дитини; психолого-педагогічний тренінг. Методи визначення положення дитини в сім'ї – рисуночка методика; проєктивні методики; ігрові завдання; методика коментування картинок; методика завершення розповіді; методика не закінчених речень.

Взаємодія сім'ї та дошкільних закладів у вихованні дітей

Сім'я як безпосереднє соціальне оточення має максимальні порівняно з будь-якими іншими соціальними інститутами можливості для поступового залучення зростаючої особистості до світу соціальних і емоційних цінностей, до виконання незнайомих і водночас соціально значущих ролей, до оволодіння знаннями, вміннями й навичками, необхідними дитині для становлення її соціальної й емоційної компетентності. Учені виділили три чинники впливу сім'ї на розвиток дитини: емоційний характер сімейного виховання, широту діапазону сімейного впливу, його тривалість. Кожний окремо і всі разом, вони визначають особливість і незамінність сім'ї для соціально-емоційного

розвитку дошкільника.

Завдання дошкільних закладів у роботі з сім'єю

Робота з родинами важлива і складна ланка діяльності вихователя та інших працівників дошкільного закладу. Вона спрямована на розв'язання таких завдань: встановлення єдності у вихованні дітей; - педагогічна освіта батьків; - вивчення й поширення передового досвіду сімейного виховання; - ознайомлення батьків з життям і роботою дошкільного закладу. На виконання цього завдання спрямовано всю роботу яка провадиться в дошкільному закладі з сім'єю.

Допомагати батькам в оволодінні знаннями про дитину, про закономірності її розвитку, шляхи впливу на неї з метою всебічного гармонійного розвитку, підготовки до навчання в школі. вихователь відвідуючи сім'ї, бесідує з батьками, спостерігаючи за дітьми, відмічає позитивний досвід організації життя дітей у вечірній час, у вихідні дні, вмілий вплив батьків на їхні інтереси вчинки.

Особливості сімейного виховання дошкільників.

У сім'ї дитина утримує перші уявлення про себе та інших людей, розвиває необхідні для життя соціальні почуття, навички спілкування і спільної діяльності. Родина створює передумови для взаємопроникнення світу дітей і дорослих, що є важливим чинником соціалізації особистості. Унікальні виховні можливості сім'ї впливають на людину протягом усього її життя.

Шляхи формування педагогічної культури і компетенції батьків.

Соціально відповідальні батьки багато зусиль затрачають для того, щоб їхні діти вирости досконалими особистостями, максимально само реалізувалися в житті. Однак ці зусилля не завжди дають очікувані результати, що великою мірою залежить і від системи сімейних цінностей, рівня особистісної культури кожного з батьків, у тому числі педагогічної культури. Педагогічна культура батьків – це осмислений, а іноді й не

усвідомлений досвід власного дитинства, результат освіти, самоосвіти, психологічного розвитку особистості. Особливо вона актуалізується з народженням дитини, яка своєю появою на світ, своїми кроками у світ і пожиттю стимулює бурхливий розвиток педагогічної культури батьків.

Батьківський авторитет та його значення у вихованні дітей.

Виховання у родині ґрунтується передусім на авторитеті батьків, оскільки для дитини перших років життя зміст їх авторитету, за словами А. Макаренка полягає в тому, що він не вимагає ніяких доказів, приймається нею як безсумнівна гідність старшого, як його сила і цінність. Авторитет реалізує себе у впливі особи, життєвому досвіді, заснованому на знаннях, моральних чеснотах. Переваги авторитетних для дитини батьків ґрунтується на їхніх знаннях, уміннях, досвіді, зрілості, а не на зверхності або поблажливості. Справжній батьківський авторитет виростає на любові до дітей .

Реалізація педагогічних вмінь батьків у всебічному вихованні дошкільників.

У дошкільному дитинстві закладаються основи здоров'я, виховуються основні риси особистості людини. Родини разом з дошкільними закладами мають створювати сприятливі умови для оптимального фізичного, розумового морального, естетичного та трудового розвитку.

ТЕХНІКА «СІМЕЙНА ХРОНОЛОГІЯ»

Психолог дає клієнтові наступну інструкцію: «Складіть список дат, фактів і подій, що починається з народження ваших дідусів і бабусь і до теперішнього часу. Слід перелічити всі дати і події, які, на вашу думку, пояснюють, яким ви є сьогодні. Ви можете не знати точно, як певні події впливають на вас сьогодні, але якщо ви смутно відчуваєте, що це якимось впливало на ваше формування, внесіть це до списку. Сімейний переказ чи міф іноді не менш важливі, ніж просто дати народження, смерті і шлюбів,

роки хвороб, змін у кар'єрі, переходу в інші школи, удач, неуспіхів і т.д. Розділіть хронологію на 3 секції: сім'я матері, родина батька і родина, в якій ви народилися. Сім'я, в якій ви народилися, з'являється в той момент, коли ваші батьки зустрілися в перший раз. Коли ви не знаєте точно дату або факти, поставте знак питання поряд з ними. Коли ви закінчите завдання, напишіть, будь ласка, які емоції воно у вас викликало».

Ділова гра «Співпраця з батьками»

Мета: формування умінь диференційовано підходити до організації роботи з батьками; оптимальні шляхи вирішення конфліктів; пошук нових способів поведінки в контактах з батьками; набуття досвіду спільної роботи педагогічного колективу.

Форма проведення: одна робоча група, одна експертна група.

Хід гри

1. Теоретична частина «Запитуємо-відповідаємо!»

Питання для першої групи:

1. Як ви розумієте, що таке робота з батьками?
2. Перерахуйте форми роботи з батьками.
3. Відвідини вдома. У яких випадках доцільно відвідати сім'ю?
4. Робота з важкими сім'ями. Яку сім'ю ви вважаєте важкими? Чи є у вас такі сім'ї? Яку роботу необхідно проводити з важкими сім'ями?

Питання для другої групи:

1. Які основні завдання стоять перед дошкільним закладом по роботі з батьками?
2. Анкетування. Що це таке? Назвіть позитивні і негативні сторони анкетування.
3. Чи вважаєте ви ефективними такі форми роботи з батьками, як День відкритих дверей, відкрите заняття, випуск газети? Що це дає

педагогам і батькам?

4. У якому випадку погана поведінка дитини обговорюється:

- у присутності дитини,
- без дитини,
- у присутності всіх членів сім'ї.

2. Педагогічний диктант

Якщо ми звернемося до ваших педагогічних диктантів, то ми побачимо, що 75 % педагогів вважають, що сім'я розуміє про необхідність створення єдиного педагогічного впливу сім'ї та ЗДО. Але виявляється мала активність і участь батьків, виникає необхідність якомога частіше «включати батьків» в діяльність дошкільного закладу, тобто щоб батьки брали активну участь в роботі ЗДО. А по анкетах батьків ми бачимо, що їм не вистачає спеціальних педагогічних знань (педмінімуму).

Тому роботу з батьками ми розділимо на два блоки: педагогічна освіта батьків і включення батьків в діяльність ЗДО.

Завдання педагогів: визначити, які форми роботи необхідно використовувати при вирішенні основних задач в першому і другому блоці.

Запишіть їх.

3. Ігрова вправа «Сучасна сім'я – яка вона?»

Мета: провести зріз представлень педагогічного персоналу про сучасну сім'ю, проаналізувати ідеальні установки сім'ю вихованців і реальні умови.

Хід проведення.

- Робочій групі вручається набір журналів, папір для основи, клей, ножиці. Завдання педагогам: зобразити сучасну сім'ю у вигляді колажа за допомогою будь-яких ілюстрацій.

- Експертній групі зобразити сім'ю, ідеальну в їх уявленні.

Через 20-25 хвилин спільної роботи кожна група педагогів розповідає про своє уявлення сім'ї. (Ведучий підводить підсумки виконаної роботи,

підкреслюючи цінне і унікальне бачення в кожній мікрогрупі).

4. Вирішення педагогічних ситуацій

Мета: ігрове моделювання способів поведінки педагога в ситуаціях вирішення протиріч між вихователем і батьками.

1. Під час зборів на прогулянку один з вихованців раптом вийняв з кишені пальта записку, адресовану вихователеві групи, з проханням матері не виводити її дитину на прогулянку після денного сну. Причина не указувалася.

Ви виконали б прохання матері? Якими будуть Ваші дії надалі?

2. Вихователь вирішив поговорити з матір'ю п'ятирічної дитини з приводу забіякуватості хлопчика. Як Ви почнете бесіду?

3. Вихователь запросив всіх батьків на суботник, помістивши інформацію про це на груповому стенді. Прийшли дві людини. Вихователь незадоволений. Суботник довелося перенести. Чим можна пояснити що відбулося? Що зробити надалі?

4. Вдень до дитячого садка під'їхала машина з піском для дитячих пісочниць. Пісок вивантажили на асфальт недалеко від входу. «Увечері попросите батьків перенести пісок», – запропонувала завідувачка педагогам.

Як ви проситимете батьків про допомогу? А якщо вони стануть відмовлятися, якими будуть Ваші дії?

5. Скарбничка мудрих думок

Педагогам дається завдання, скласти вислів з обривків фраз.

1. «Людина народжується не для того, щоб безслідно зникнути нікому не відомою порошинкою. Людина залишає себе, перш за все, в людині. Якщо ти хочеш залишитися в серці людському, – виховай своїх дітей» В. О. Сухомлинський

2. «Дитину можна порівняти з дзеркалом. Вона відображає, а не випромінює любов. Якщо їй дати любов, вона повертає її. Якщо нічого не

дати, нічого і не отримаєш». Р. Кемпбелл

6. «Рекламне агентство»

Протягом 5 хвилин команди повинні придумати назву заходу з батьками, визначити його цілі, розробити план його проведення.

7. Підбиття підсумків ділової гри «Дитина повинна з радістю йти в дитячий садок і радісно повертатися додому. Потрібно, щоб дитині в дитячому садку було весело, добре, цікаво, щоб вона дружила з дітьми, знала, що вдома її чекають дорослі, що люблять».

Вирішення завдань співпраці з батьками вимагає, щоб педагоги брали участь в психолого-педагогічній освіті батьків; вивчали сім'ї, їх виховні можливості; залучали батьків до освітньої роботи дитячого садка.

Зразки відповіді

1. Що таке робота з батьками?

Робота з батьками – це складна і важлива частина діяльності педагога, що включає підвищення рівня педагогічних знань, умінь, навиків батьків; допомога педагогів батькам у сімейному вихованні для створення необхідних умов правильного виховання дітей; взаємодія вихователів і батьків у процесі розвитку дітей.

2. Які основні завдання стоять перед дошкільним закладом по роботі з батьками?

- Вивчення сімей дітей.
- Залучення батьків до активної участі в діяльності дошкільного закладу.

- Вивчення сімейного досвіду виховання і навчання дітей.

- Освіта батьків в галузі педагогіки і дитячої психології.

3. Форми роботи з батьками.

I. Масові:

- спільні заходи педагогів і батьків:

- батьківські збори, • конференції, • консультації, • вечори для батьків,

- школа для батьків, • клуби по інтересах.

- спільні заходи педагогів, батьків і дітей: • Дні відкритих дверей, • КВН. Вікторини, • Спільна творчість, • свята, • випуск газети, • концерти, • змагання.

2. Індивідуальні: • бесіди, • відвідини вдома, • виконання індивідуальних доручень.

3. Наочно-інформаційні:

- інформаційно-просвітницькі, • інформаційно-аналітичні.

4. Анкетування. Що це таке? Назвіть позитивні і негативні сторони анкетування.

Слово «анкета» в перекладі з французької мови означає «список питань». Цей метод прийшов у педагогіку з соціології. Анкетування передбачає фіксований порядок, зміст і форму питань, чітку вказівку способу відповідей. Розрізняють відкриті питання (варіанти відповідей не передбачаються) і закриті питання (варіанти відповідей заздалегідь передбачені).

За допомогою анкетування можна дізнатися склад сім'ї, особливості сімейного виховання, позитивний досвід батьків, їх труднощі, помилки, відповідаючи на питання анкети, батьки починають замислюватися про проблеми виховання, про особливості виховання дитини.

Можливість охопту великої кількості батьків, простота обробки.

Недоліки: формалізм, несумлінне виконання завдань батьками.

5. Відвідини вдома. У яких випадках доцільно відвідати сім'ю?

Особливої уваги вимагають:

- діти, які мають нестійку поведінку, що супроводжується істотним ослабленням психосоматичного здоров'я і наявністю порушень у сфері міжособистісних відносин;
- діти з асоціальною поведінкою (грубість, агресивність);
- діти, що мають різного роду неблагополуччя особистого плану:

підвищену тривожність, депресивність, занижену самооцінку;

- сором'язливі діти;

Відвідини сім'ї дитини багато дають для її вивчення, встановлення контакту з дитиною, її батьками, з'ясування умов виховання.

Ефективне проведення цього заходу вимагає від вихователя делікатності, такту, високого рівня спостережливості, професіоналізму.

Не ставлячи прямих питань дорослим, вихователь може з'ясувати:

- мікроклімат сімейних відносин, культуру спілкування, атмосферу;
- сімейний устрій (чи є традиції, які);
- організацію режиму дитини, її ігор, праці, занять.

6. Робота з важкими сім'ями. Яку сім'ю Ви вважаєте важкою? Чи є у Вас такі сім'ї? Яку роботу необхідно проводити з важкими сім'ями?

Неблагополучні сім'ї за своїм устроєм життя дуже різні. Особливо помітні сім'ї, де є п'ючі батьки, ведучі аморальний спосіб життя (діти в таких сім'ях, якщо вони педагогічно не запусчені, піддаються впливу).

Інший тип сім'ї – зовні благополучна, де батьки забезпечені. Діти таких батьків рано починають усвідомлювати своє особливе становище серед інших.

Вплив на таких дітей і батьків украй складний. Цим сім'ям необхідно надати допомогу у вихованні дітей з боку педагогів, психологів, керівника ЗДО.

Найбільш ефективні індивідуальні форми спілкування, довірчі бесіди; привертати таких батьків до спостереження за дітьми.

7. Чи вважаєте Ви ефективними такі форми роботи з батьками, як День відкритих дверей, відкрите заняття, випуск газети. Що це дає педагогам і батькам?

День відкритих дверей є досить поширеною формою роботи. Цього дня батьки активно відвідують заняття і інші заходи за участю дітей, заповнюють анкети за наслідками відвідин. Пишуть відгуки, побажання

педагогам. Ця форма роботи дозволяє побачити реальні досягнення кожної дитини.

Співпраця педагогів і батьків дозволяє краще пізнати дитину, подивитися на неї з різних позицій, побачити в різних ситуаціях, а, отже, допомогти в розумінні її індивідуальних особливостей, розвитку здібностей дитини, в подоланні негативних вчинків і проявів в поведінці, формування ціннісних життєвих орієнтацій.

ТЕХНІКА «СІМЕЙНА РЕКОНСТРУКЦІЯ»

Сімейна реконструкція являє собою форму індивідуальної роботи з використанням ресурсів групи.

Основною дійовою особою («зірка», «дослідник») є учасник групи, чия сім'я досліджується в трьох поколіннях.

Сама реконструкція тут являє собою послідовну серію «сімейних скульптур» і рольових вправ, що символізують відносини в сім'ях дослідника і його батьків в ключові моменти сімейної історії.

При цьому дослідник більшу частину часу перебуває в позиції спостерігача відбувається (психодраматична техніка «дзеркало»).

Сімейна реконструкція дозволяє досліднику:

- 1) досягти нового розуміння взаємовідносин в декількох поколіннях;
- 2) у грі «зустрітися» з родичами і завершити незакінчені справи, наприклад висловити горе і печаль їх втрати;
- 3) пережити унікальний досвід – поглянути на батьків як на звичайних людей і відмовитися від міфів, які оточують їх образ. У реальному житті об'єктивно побачити своїх власних батьків важко. Вони, як правило, представляються як богів або демонів, а не як реальні люди зі своїм досвідом дитинства, що намагаються вижити доступними їм засобами;
- 4) переконатися у наявності глибокої потреби змінити власних батьків, змусити їх підтримувати і схвалювати себе, що більш адекватно для

дитини, ніж для дорослої людини, і розвинути власні системи підтримки себе;

5) сказати «так» своїх історичних коренів, відчути себе частиною сімейного клану, прийняти власних батьків та інших родичів. Наслідком цього є зміни в ідентифікації, велика внутрішня інтегрованість і прийняття себе.

Інші члени групи, що грають ролі родичів дослідника або просто глядачів, також досить глибоко втягуються в роботу; відбувається викликає у них асоціації зі своїми власними сім'ями. Перед їх очима проходить столітній відрізок історії життя окремої родини на тлі соціальних катаклізмів двадцятого століття.

Рекомендації батькам щодо виховання дітей

1. Повірте в неповторність своєї дитини ,у те ,що вона-єдина, унікальна, не схожа на жодну іншу і не є вашою точною копією. Тому не варто вимагати від неї реалізації заданої вами життєвої програми і досягнення поставленої вами мети. Дайте їй право прожити власне життя.

2. Дозвольте дитині бути собою, зі своїми вадами, вразливими місцями та чеснотами. Приймайте її такою, якою вона є. Підкреслюйте її сильні властивості.

3. Не соромтеся виявляти свою любов до дитини, дайте їй зрозуміти, що любитимете за будь- яких обставин.

4. Не бійтеся «залюбити» своє маля: саджайте його собі на коліна, дивіться йому в очі, обіймайте та цілуйте, коли воно того бажає.

5. Обираючи знаряддя виховного впливу, удавайтеся здебільшого до ласки та заохочення, а не до покарання та осуду.

6. Намагайтеся щоб ваша любов не перетворювалась на вседозволеність та бездоганність. Встановіть чіткі межі дозволеного (бажано, щоб заборон було небагато-лише найголовніші) і дозвольте дитині

вільно діяти в цих межах. Неухильно дотримуйтеся встановлених вами заборон і дозволів.

7. Ніколи не давайте дитині особових негативних оцінювальних суджень «ти поганий», «ти брехливий», «ти злий». Оцінювати треба лише вчинок. Треба казати: «Твій вчинок поганий, але ж ти хороший, розумний хлопчик (дівчинка) і надалі не повинен так робити».

8. Намагайтеся впливати на дитину проханням – це найефективніший спосіб давати їй інструкцію. І тільки в разі відвертого непослуху батьки можуть думати про покарання. Цілком зрозуміло, що воно має відповідати вчинку, а дитина має розуміти, за що її покарали. Батьки самі вирішують, як покарати, але майте на увазі, що фізичне покарання – найтяжчий за своїми наслідками засіб покарання. Дитина повинна боятися не покарання, а того, що вона може прикро вразити вас. Покараний – вибачений. Сторінку перегорнуто. Про старі гріхи жодного слова! Покарання не повинно сприйматися дитиною, як перевага вашої сили над її слабкістю, як приниження.

СЛОВНИК ЛОГОПЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

на допомогу вихователю закладу дошкільної освіти

Автоматизація звуку - один з етапів корекції неправильної звуковимови. Проводиться після постановки звуку. Правильна вимова звуку закріплюється в складах, словах, фразах, самостійному мовленні шляхом частого повторення і застосування спеціальних вправ.

Аграмматизм – порушення розуміння і вживання граматичних засобів мови.

Алалія – відсутність чи недорозвинення мовлення внаслідок органічного ураження мовних зон кори головного мозку у внутрішньоутробному чи ранньому періоді розвитку дитини. Розрізняють моторні і сенсорні алалії.

Амімія - відсутність мімічних рухів, спостерігається при парезах і паралічах.

Артикуляція – діяльність мовних органів, зв'язана з промовлянням звуків мови та різних їх комплексів, що складають склади, слова.

Артикуляційна гімнастика - підготовчі вправи, метою яких є вироблення правильних, повноцінних рухів артикуляційних органів, необхідних для правильної вимови звуків.

Аутизм - замкнутість, відстороненість від реального світу, занурення у світ власних внутрішніх переживань.

Афазія – повна чи часткова втрата мовлення, обумовлена локальними ураженнями головного мозку.

Афонія – повна відсутність голосу.

Брадилалія – патологічно уповільнений темп мовлення.

Гаммацизм – недолік вимови звуків г, г'ї.

Дисграфія – порушення процесу письма.

Дислалія – порушення звуковимови при нормальному слухові і збереженній іннервації мовного апарату.

Дислексія - порушення процесу читання.

Дизартрія – порушення вимовної сторони мовлення, обумовлене недостатністю іннервації мовного апарату.

Заїкання – порушення темпо-ритмічної організації мовлення, обумовлене судомним станом м'язів мовного апарату.

Каппацизм – недолік вимови звуків к, кў.

Контамінація - помилкове відтворення слів, що полягає в об'єднанні в одне слово складів, що відносяться до різних слів.

Корекція – педагогічний та лікувальний вплив, спрямований на подолання вад у розвитку дитини.

Логопедія – наука про порушення мовлення, про методи їх попередження, виявлення, усунення засобами спеціального навчання і виховання.

Ламбдацизм – неправильна вимова звуків л, лў.

Мутизм – припинення мовного спілкування з оточуючими внаслідок психічної травми.

Недорозвинення мовлення – якісно низький рівень сформованості порівняно з нормою тієї чи іншої мовної функції або мовної системи в цілому.

Загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ) – різні мовленнєві розлади, при яких у дітей порушене формування всіх компонентів системи мовлення, що відносяться до звукової і змістовної сторони.

Парафазія – порушення мовленнєвого висловлювання, що виявляється в неправильному вживанні звуків чи слів в усному і письмовому мовленні (заміна звуків, заміна слів близькими за звучанням або за змістом).

Розпад мовлення – втрата вже сформованих мовних навичок і

комунікативних умінь внаслідок локальних уражень мозку.

Ринолалія – порушення тембру голосу і звуковимови, обумовлене анатомо-фізіологічними дефектами мовного апарату.

Ротацізм – неправильна вимова звуків р, рʹ.

Сигматизм – неправильна вимови свистячих і шиплячих звуків.

Тахілалія – патологічно прискорений темп мовлення.

Фонетико-фонематичне недорозвинення мовлення (ФФНМ) – порушення процесів формування вимовної сторони мовлення в дітей з різними мовними розладами внаслідок дефектів сприйняття і вимови фонем.

Ехолалія – автоматичне повторення слів слідом за їхнім відтворенням

ДЛЯ ПОДАТОК

Рекомендована література

Основна література

1. Біла І.М. Розвиток художнього сприймання у дошкільному віці// Практична психологія та соціальна робота.-2014.-№1.
2. Маценко Л. М. Педагогіка сімейного виховання : підручник. Вид. 3-тє, доп., перероб. / Л.М. Маценко. – Київ : ЦП «Компринт», 2019. – 376 с.
3. Молода сім'я: проблеми та умови її становлення / За ред. проф. А.Й. Капської. – Київ: ДЦССМ, 2003. – 184 с.
4. Психологія сім'ї : *навчальний посібник* /Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін.; за заг. ред. В.М.Поліщука. – Суми, 2009. 282 с.
5. Радчук Г.К., Тіунова О.В. Сімейне виховання. Освітній тренінг для батьків: *навчально-методичний посібник*. Тернопіль. Навч. книга – Богдан, 2010. -120с.

Допоміжна

1. Бондаровська В. та ін. Школа для батьків / В. Бондаровська, К. Бабенко, О. Возіянова та ін., ТОВ “Батискаф”. Київ. 2003. 320 с.
2. Бондарчук О.І. *Психологія сім'ї: Курс лекцій*. Київ МАУП, 2001. 96 с.
3. Воскресенська О. В. Вплив батьків на конкурентні відносини сиблінгів *Вісник Черкаського університету*. Серія : Педагогічні науки : наук. журн. / Черкас. нац. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Черкаси: Вид-во Черкас. нац. ун-т. 2008. 149-151с.
4. *Вінтергофф, М. Маленьким тиранам - ні! або Чому самого лише виховання недостатньо : як знайти вихід / М. Вінтергофф . Київ: Темпора, 2011 .*

5. *Вінтергофф М. Чому наші діти стають тиранами, або Загублене дитинство/ М. Вінтергофф ; пер. С. Матіяш. Київ: Темпора, 2011. 176 с.*
6. *Збірник нормативно-правових актів у сфері захисту прав дітей. Київ Дитячий Фонд ООН (ЮНІСЕФ), 2002. 318 с.*
7. *Коваль Л.Г. Постовий В.Г. Сучасна сім'я та її педагогіка / В.Г. Постовий. Київ. 1994.*
8. *Соціальна педагогіка. Навчально-методичний комплекс / За ред. А.Й. Капської. Київ, ДЦССМ, 2003. 338 с.*

Інформаційні ресурси

1. *Бібліотека Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського (м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 36)*
2. *Одеська державна наукова бібліотека імені М. Горького (м. Одеса, вул. Пастера,13).*

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол 6 від 29
грудня 2022 року)